

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

KRISTA OJALA

Opas kommunikointisovelluksen käyttöön

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
2022

Tekijä Ojala, Krista	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä lokakuu 2022
	Sivumäärä 54	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Opas kommunikointisovelluksen käyttöön		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma		
<i>Tiivistelmä</i> Opinnäytetyön aiheena on kommunikointisovelluksien käyttäminen puhetta tukevana, täydentävänä tai korvaavana menetelmänä. Opinnäytetyön tavoitteena on madaltaa kynnystä aloittaa kommunikointisovelluksen käyttäminen. Työn tilaajana on Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Opinnäytetyön keskeisimpänä teoriana toimi lakiin perustuva oikeus kommunikointiin, joka tulisi taata kaikille ihmisille tuen tarpeesta riippumatta. Työn tietoperustassa käsitellään mitä ovat puhetta tukevat, korvaavat ja täydentävät menetelmät, kerrotaan tarkemmin kielellisistä häiriöistä ja kehitysvammoista ja miten he hyötyvät puhetta tukevista, korvaavista ja täydentävistä menetelmistä. Tietoperustassa käsitellään, mitä on ableismi ja kuinka koulutuksella ja asenteilla voidaan vaikuttaa oikeuteen kommunikoida ja sen toteutumiseen. Opinnäytetyön produktina tuotettiin opas kommunikointisovelluksen käytön aloittamiseen. Opas sisältää keinoja kommunikoinnin tukemiseen, vinkkejä hyödyllisistä sivuista ja ohjeet Go talk now -sovelluksen käyttöön. Opinnäytetyö tuo tietoa vaihtoehtoisista kommunikointimenetelmistä ja tukee niiden käyttämistä. Opas on luotu niin, että mahdollisimman moni voisi sitä hyödyntää. Opasta on tarkoitus hyödyntää tulevaisuudessa osana työelämän koulutusmateriaaleja. Tämän työn keskiössä on kommunikointisovellus Go talk now ja sen käyttäminen. On olemassa myös monia muita kommunikointisovelluksia ja vain kokeilemalla löytää niistä itselleen sopivan.		
Avainsanat puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio , AAC-menetelmät , vammainen		

Author Ojala, Krista	Type of Publication Bachelor's thesis / Master's thesis	Date October 2022
	Number of pages 54	Language of publication: Finnish
Title of publication Guide for using communication app		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
<i>Abstract</i> <i>The topic of this thesis was the use of communication applications as a method to support speech. The aim of the thesis was to make it easier to start using the communication app. The work was commissioned by the Service Foundation for People with an Intellectual Disability. The main theory of the thesis was the laws. Everybody has right to communicate, and it should be guaranteed to all people regardless of their need for support.</i> <i>The knowledge base of the work discusses what is augmentative and alternative communication, provide more detail on linguistic disorders and developmental disabilities, and how they benefit from methods that support speech. The knowledge base discusses what is ableism and how education and attitudes can influence the right to communicate and its fulfillment.</i> <i>A guide was produced as a thesis production. The guide shows how to start using the communication application. The guide includes ways to support communication, tips on useful pages and instructions on how to use Go talk now- application.</i> <i>The thesis brings information about augmentative and alternative communication and support for using them. The guide has been created so that it could be utilized by as many as possible. The guide is intended to be used in the future as part of working life training materials.</i> <i>At the center of this work was the communication application Go talk now and how to use it. Still, it is important to know that there are also many other communication applications and just by experimenting on them people can find one suitable for themselves.</i>		
Keywords augmentative and alternative communication , communication , disability		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TYÖELÄMÄYHTEYS.....	6
3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN TAUSTA	7
3.1 Oikeus kommunikointiin.....	7
3.2 Kehitysvammaisuus	9
3.3 Kielelliset häiriöt.....	10
3.4 Eri tavalla kommunikoivien huomiointi vuorovaikutustilanteissa	11
3.5 AAC eli puhetta tukeva, täydentävä ja korvaava kommunikointi	14
3.6 Eri tavoin kommunikointi ja ableismi.....	15
4 ERILAISIA KOMMUNIKOINTIMENETELMIÄ	17
4.1 Tukiviittomat.....	17
4.2 Kuvien käyttö kommunikoinnissa.....	18
4.3 Kommunikointilaitteet ja ohjelmat	21
5 GO TALK NOW -SOVELLUS VUOROVAIKUTUKSEN JA KOMMUNIKOINNIN APUVÄLINEENÄ.....	23
5.1 Go talk now kommunikointisovelluksen käytön opetus	23
5.2 Opinnäytetyön toteutus ja oppaan kokoaminen	25
6 POHDINTA	27
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tarkoitukseni on tuottaa sähköinen opas kommunikointisovelluksen käyttöön. Oppaani tilaajataho on Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Oppaan ensisijaisena kohderyhmänä ovat puheeseen tukea tarvitsevat asiakkaat, heidän läheisensä ja näiden asiakkaiden parissa toimivat ammattilaiset. Sähköinen opas toteutettiin siten, että siihen pystyi sisällyttämään videoita, kuvia ja tekstiä. Oppaaseen kokosin erityisesti kommunikointisovelluksen käyttöönottoon liittyvää tietoa.

Ajatus opinnäytetyöni aiheeseen nousee vahvasti omasta kokemuksestani kielihäiriöisen lapsen vanhempana ja kokemuksistani sosiaalialan kentältä. Kun perheemme itse otti kyseisen kommunikointisovelluksen käyttöön, konkreettinen ohjaus sen käyttöön jäi melko vähäiseksi. Samanlaisia kokemuksia olen kuullut myös kielihäiriöisten lasten vanhempien vertaisryhmässä, sekä aiheeseen liittyvien tutkimusten tuloksissa. Kommunikointisovelluksiin on suurta kiinnostusta, mutta ohjausta niiden saamiseen ja käytön aloittamiseen on tarjolla hyvin rajatusti. Näin ollen vanhempien pitää osata itse hakea tietoa päästäkseen alkuun sovelluksen käytössä ja vanhempien omalla aktiivisuudella on suuri merkitys tuen saamisessa. Tästä syystä haluankin tuottaa konkreettisen oppaan sovelluksen käytön tueksi. Opas tuo kommunikointisovelluksen käyttöön tarvittavan tiedon ja tuen helpommin saavutettavaksi.

Opinnäytetyöni pohjautuu erityisesti jokaisen ihmisen perusoikeuteen, oikeuteen kommunikoida. Tämä oikeus on myös laeinkin tuettu. Koenkin, että kommunikoinnin tukemisen keinojen hallinta on sosiaalialan tehtävissä erittäin tärkeää. Samaan aikaan ammattilaisten taidot tukea asiakasta hänelle sopivan kommunikointikeinon löytämisessä ovat melko vaihtelevia, mikä heikentää puhetta tukea tarvitsevien henkilöiden mahdollisuutta osallisuuteen ja itsensä ilmaisemiseen. Kokemukseni ammatillisissa harjoitteluissa ja sosiaalialan tehtävissä toimiessani on vahvistanut kokemustani siitä, että kommunikoinnin apuvälineiden osaamiseen tarvittaisiin konkreettista tukea. Konkreettinen tuki ja tiedon lisääminen eri kommunikointimenetelmistä vahvistaa myös ammattilaisten kykyä ottaa puhetta tukea tarvitsevien ihmisten tarpeet paremmin huomioon ja näin lisätä näiden henkilöiden osallisuutta ja hyvinvointia yhteiskunnassa.

Tuottamani opas kommunikointisovelluksen käytön tueksi tarjoaa yhteistyötaholleni välineen, joka helpottaa kyseisen kommunikointisovelluksen käyttöönottoa. Laadin oppaan ensisijaisesti sähköiseen muotoon, mutta halutessaan käyttäjä voi myös tulostaa sen. Oppaan kokoamisessa hyödynnän erilaisia valmiita materiaaleja esimerkiksi Tikoteekilta. Tehtävänäni on koota eri ohjeistuksista yhtenäinen, selkeä ja saavutettava tietopaketti.

Erilaisia kommunikoinnin tukemisen keinoja ja sovelluksia on paljon, eivätkä kaikki niistä tietenkään sovi kaikille asiakkaille. Olennaista onkin löytää itselle, omalle läheiselle tai asiakkaalle sopivin vaihtoehto. Tulen rajaamaan opinnäytetyön aiheeni koskettamaan vain yhtä kommunikointisovellusta; työni keskiössä on sovellus nimeltään Go talk now. Seuraavaksi siirryn kertomaan vielä tarkemmin työni tilaajasta, jonka jälkeen siirryn avaamaan työni teoreettista taustaa.

2 OPINNÄYTETYÖN TYÖELÄMÄYHTEYS

Opinnäytetyöni tilaajatahona toimii työpaikkani Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Työpaikkani arvot ja visio sopivat hyvin opinnäytetyölleni ja käytännön toteutus, sekä yhteistyö on ollut mutkatonta. Kehitysvammaisten palvelusäätiön arvona ja visiona on olla alan vastuullinen toimija ja mahdollistaa kehitysvamman tai muun syyn vuoksi apua ja tukea tarvitsevan ihmisen hyvä elämä, osallisuus ja läheisten luottamus. Kehitysvammaisten Tukiliitto perusti Kehitysvammaisten Palvelusäätiön vuonna 1992. Kehitysvammaisten palvelusäätiö kehittää ja tuottaa palveluita sekä toimintaa tukea tarvitseville ihmisille ja heidän läheisilleen – yhdessä heidän kanssaan.

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö on perustanut myös oman osakeyhtiön, KVPS Tukena Oy:n vuonna 2005, kunnille myytävää ostopalvelutoimintaa varten. Nykyisin Tukena on yksi merkittävimmistä kehitysvammaisille henkilöille palveluita Suomessa tuottavista toimijoista. Kehitysvammaisten Palvelusäätiön toiminnan lähtökohtana ovat ihmisoikeudet, ja toimintaa ohjaa vahvasti YK:n Vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva yleissopimus. Vammaissopimuksen mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus

kommunikoida esteettömästi sekä saada tietoa hänelle ymmärrettävässä muodossa. Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen perustana on ihmisen kunnioitus, oleminen ihminen ihmiselle. (Kvps, 2021.)

Kehitysvammaisten palvelusäätiön toiminnassa kaiken perustana on hyvä elämä. Kehitysvammaisten palvelusäätiölle menestyminen tarkoittaaakin sitä, että kehitysvamman tai muun syyn vuoksi apua ja tukea tarvitsevan ihmisen hyvä elämä toteutuu. Hyvän elämän käsite liittyykin kaiken kehitysvammaisten palvelusäätiön toiminnan yhteen ja jokaisella meistä on sen toteuttamisessa tärkeä rooli. Toiminnalla vaikutetaan myös ihmisoikeuksien toteutumiseen.

3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN TAUSTA

3.1 Oikeus kommunikointiin

”Jokaisella ihmisellä on oikeus kommunikointiin. Oikeus perustuu lakeihin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin”(Papunet, 2021).

Yleensä ihmiset puhuvat tuottaakseen merkityksellistä viestintää itsensä ilmaisemiseksi. Valitettavasti vaivaton oraallinen kommunikointi ei ole vaihtoehtona kaikille ihmisille, kaikki eivät kykene tuottamaan oraalista puhetta täyttääkseen heidän päivittäisiä kommunikointitarpeitaan. Suomessa tällaisia henkilöitä on noin 65 000 ihmistä ja noin 30 000 heistä tarvitsee apuvälineitä pystyäkseen kommunikoimaan. (Tikoteekki 2021.) Vaikuttava kommunikointi on edellytys ihmiselle yhteiskunnassa toimimiseen ja itsemääräämiseen, koulutukseen, kehittymiseen, itsestä huolehtimiseen, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja työntekoon, sillä on myös suuri merkitys terveydenhuollossa. (Beukelman ja Light 2020:3.)

Meidän kaikkien tarvitsee kommunikoida voidaksemme luoda yhteyksiä toisiimme ja ei vain yhdellä tavalla, vaan niin monella tavalla kuin vain mahdollista.

Kommunikointi on ihmisen perustarve, ihmisen perusoikeus. Kaiken tämän lisäksi se on vielä paljon enemmän, se on ihmisen perusvoima. (Blackstone, Williams, ja Wilkins 2007.) Kommunikointi on oppimista vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Kukaan ei pysty oppimaan puhumisen taitoa, jos hänelle ei puhuta. Sama pätee myös kaikkiin muihin kommunikaatiokeinoihin. Kukaan ei opi viittomaan, kommunikoidaan kuvilla tai käyttämään kommunikoinnin apuvälineitä, jos ei hänen päivittäisen kommunikointikumppaninsa käytä näitä kommunikointimenetelmiä myös. (Kent-Walsh ja McNaughton 2005.)

Tärkeä teoriapohja opinnäytetyölleni ovat erilaiset tutkimukset korvaavien kommunikointikeinojen oppimisen vaikuttavuudesta ja niiden tuomista haasteista arjessa, kun ympäristö ei syystä tai toisesta otakaan kommunikointivälineitä käyttöön. Yksi tällainen merkittävä tutkimus on Amanda Saarisen pro-gradu tutkielma Vanhempien kokemuksista kommunikoinnin apuvälineen käyttöön saadusta ohjauksesta ja tuesta sekä apuvälinepalveluprosessista. Hänen tutkimuksensa tuloksista ilmeni, ettei kommunikoinnin apuvälineet ja niihin liittyvät palvelut toteudu perheiden kesken tasapuolisesti ja vanhemman omalla aktiivisuudella on iso merkitys siihen, miten perheen palvelut toteutuvat. (Saarinen 2020.) Näistä tutkimustuloksista itselläni on myös omakohtaista kokemusta ja haluankin opinnäytetyölläni yrittää vaikuttaa siihen, että kynnys aloittaa kommunikointisovelluksen käyttö helpottuisi, sekä perheillä ja ammattilaisilla.

Toinen ja ehdottomasti tärkein teoriapohja opinnäytetyölleni ovat erilaiset lait ja kansainväliset sopimukset, jotka tukevat oikeutta kommunikointiin. Haluan nostaa opinnäytetyössäni lakeihin perustuvaa pohjaa jokaisen ihmisen oikeudesta kommunikointiin ja itseilmaisuuksiin. Kommunikointioikeuteen liittyviä tärkeitä lakeja ja säädöksiä Suomessa on mm. YK:n Ihmisoikeuksien julistus, Suomen lainsäädäntö, sekä vammaispolitiikka. Suomessa ihmisoikeudet ovat kirjattu perustuslakiin ja vammaispolitiikka ajaa vammaisten ihmisten oikeuksia Suomessa. (Papunet, 2021c.)

Yksi opinnäytetyöni aiheen kannalta tärkeimpiä sopimuksia on YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Sopimus korostaa vammaisten ihmisten tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta muiden kanssa ja kieltää kaikenlaisen syrjinnän vammaisuuden perusteella (Yhdistyneet Kansakunnat 1948). YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista ratifioineet valtiot ovat siis sitoutuneet toteuttamaan

erityisiä toimenpiteitä ja mukautuksia, jotta vammaiset ihmiset olisivat yhdenvertaisia muiden kanssa ja jotta heitä ei syrjittäisi. Sopimuksen mukaan vammaiset henkilöt ovat oikeudellisesti kelpoisia samalla tavalla kuin muutkin. He voivat siis määrätä itse velvollisuuksistaan ja oikeuksistaan. Vammaisilla ihmisillä on myös oikeus oman mielipiteensä ilmaisemiseen ja sananvapauteen käyttämällään viestintäkeinolla. Sananvapauteen sisältyy vammaisten henkilöiden oikeus etsiä, saada ja vastaanottaa tietoja ymmärrettävässä muodossa. Sopimuksen mukaan valtioiden tulee helpottaa vammaisten ihmisten käyttämien puhetta tukevan ja korvaavan viestinnän, viittomakielen, pistekirjoituksen, sekä muiden saavutettavien viestintäkeinojen käyttöä. Lisäksi valtioiden tulee kannustaa ja kehottaa verkossa toimivia viestimiä ja palveluntarjoajia antamaan palveluja ja tietoa vammaisille henkilöille saavutettavassa muodossa. (Papunet 2021c; Yhdistyneet Kansakunnat 1948.)

3.2 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuuden lähtökohtana ei ole sairaus, vaan puuttuvat toimintaedellytykset. Kehitysvammaisuus on tila, jossa henkilön älylliset rajoitukset vaikeuttavat hänen sopeutumistaan ympäristöön. (Kaski, Manninen ja Pihko 2009:25.) Lääketieteellisestä näkökulmasta katsottuna kehitysvamma tarkoittaa aivojen toiminnan häiriötä, joka on tullut ihmiselle ennen aikuisikää. (Kaski ym. 2009:16.) Kehitysvammaisuuden oireet johtuvat isoaivojen kuorikerroksessa olevasta poikkeavasta toimintakyvystä. Aivokuoren eri alueet osallistuvat useiden erilaisten toimintojen säätelyyn, joten kehitysvammaan voi liittyä muitakin kuin älykkyyteen liittyviä haasteita esimerkiksi liitännäissairauksia tai muita vammoja. Näistä tyypillisimpiä ovat epilepsia, autismin kirjon häiriöt, erilaiset aistivammat ja Alzheimerin tauti. Mitä haastavammasta kehitysvamman asteesta on kyse, sitä odotettavampaa on, että ihmisellä on myös muita liitännäissairauksia tai vammoja. (Vernerinet, 2022.)

Kehitysvammaisuudessa on kyse haasteesta ymmärtää ja oppia uusia asioita. Näiden lisäksi kehitysvammaisella voi olla haasteita kielellisissä, sosiaalisissa, ja motorisissa taidoissa, omatoimisuudessa sekä asioiden hahmottamisessa ja tarkkaavaisuudessa. Kehitysvammaiset ihmiset tarvitsevat muiden ihmisten apua usein läpi koko elämänsä.

Kaikilla kehitysvammaisilla ihmisillä on silti erilaisia kykyjä, taitoja ja vahvuuksia. (Vernerinet, 2022.) Kehitysvammoja on eri asteisia ja tämän kirjon ääripäätt ovat kaukana toisistaan. Toisessa ääripäässä on ihmisiä, joita perinteisesti kutsutaan lievästi kehitysvammaiseksi. Tämä ääripää ilmaisee itseään melko hyvin ja yleensä suoriutuu vanhemmiten myös elämän perustaidoista melko itsenäisesti. Toisessa ääripäässä kehitysvammoissa on syvästi kehitysvammaiset ihmiset, joilla älyllisen kehitysvamman lisäksi on usein myös muita vammoja. Näihin muihin vammoihin kuuluu esimerkiksi vaikeat neuromotoriset häiriöt, spastinen nelirajahalvaus ja kognitiivisten kykyjen erittäin syvä vaurioituminen. (Seppälä 2017:42.)

Lähes joka sadas suomalainen on jollakin tavalla kehitysvammainen. Suomessa on arvioitu olevan noin 50 000 kehitysvammaista ihmistä. Kehitysvammaisuus on tavattoman epäselvä ja moniulotteinen ilmiö. Niin kuin muutkin vammaisuuden muodot, kehitysvamma määräytyy myös sosiaalisesti, eikä pelkästään biologisesti ja paljon suuremmissa määrin kuin vielä ymmärretäänkään. Kehitysvamman aste voi vaihdella hyvin haastavasta vammasta lievempään oppimisen vaikeuteen. Usein kehitysvammoista puhuttaessa käytetään lääketieteellistä jaottelua, jossa kehitysvammat jaotellaan lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen. Kehitysvammaisuutta ei pidä sotkea muihin eri vammaisuuden muotoihin, esimerkiksi cp-vammaan tai liikuntavammaan. Ihmisellä voi kuitenkin olla samanaikaisesti useampi kuin yksi vamma. (Seppälä 2017:9; Vernerinet 2022.)

3.3 Kielelliset häiriöt

Kielen olemassa oleminen on ihmisille niin arkipäiväinen asia, että harvoin pysähdytään pohtimaan, mitä kieli merkitsee. Puhuttu, kirjoitettu ja viitottu kieli ja sen merkitys kulttuuriperinnön siirtämisessä ja vuorovaikutuksessa olo muiden kanssa on ihmisille itsestään selvää, jos siinä ei esiinny minkäänlaisia haasteita. Kielen myötä on kehittynyt symbolisen ajattelun taito, kirjoitustaito, kieli ja koko inhimillinen kulttuuri. (Aro, Siiskonen, ja Ahonen 2007:15.)

Kielihäiriöllä tarkoitetaan kyvyttömyyttä kommunikoida sujuvasti pelkän kielen välityksellä ja käyttää kieltä oppimisen välineenä. Kielihäiriöön liittyy yleensä myös

emotionaalisia, sosiaalisia ja koulumenestykseen liittyviä ongelmia. Kielihäiriöstä puhutaan silloin, kun noin 3-vuotias muuten normaalisti kehittynyt lapsi ei puhu, puhe on hyvin niukkaa tai puheen ymmärtämisessä on haasteita. Oleellista kielihäiriöissä on myös poissulkea, että kielellisille ongelmille ei ole olemassa jotain mutta syytä, esimerkiksi kuulovammaa, neurologista sairautta tai kehitysvammaa. (Korpilahti, Aaltonen, ja Laine 2010:220.)

Erilaisista puhevammoista puhuttaessa tarkoitetaan kuulevaa ihmistä, jolla on haasteita selviytyä arjen kommunikointitilanteissa pelkän puheen avulla. Hänellä on usein myös haasteita tuottaa puhetta selkeästi. Näiden lisäksi puhevammaan voi liittyä myös kirjoittamisen ja lukemisen haasteita. Eritasoiset kommunikointihaasteet voivat olla joko synnynnäisiä ja liittyä esimerkiksi kehityksellisiin kielihäiriöihin, kehitysvammaan, autismikirjoon tai CP-oireyhtymään. Puhekykynsä ja kielelliset taitonsa voi myös menettää etenevän tai äkillisen neurologisen vamman tai sairauden seurauksena. Tällaisia sairauksia ovat esimerkiksi afasia, aivoverenkierron häiriöt, aivovammat, ALS- ja Ms-tauti. Suomessa elää noin 65 000 ihmistä, joilla on eriasteisia puhe- ja kommunikointivaikeuksia ja heistä noin 30 000 tarvitsee kommunikoinnissaan puhetta tukevia apuvälineitä. (Puhevammaisten vertaistukiyhdistys ry, 2022.)

3.4 Eri tavalla kommunikoivien huomiointi vuorovaikutustilanteissa

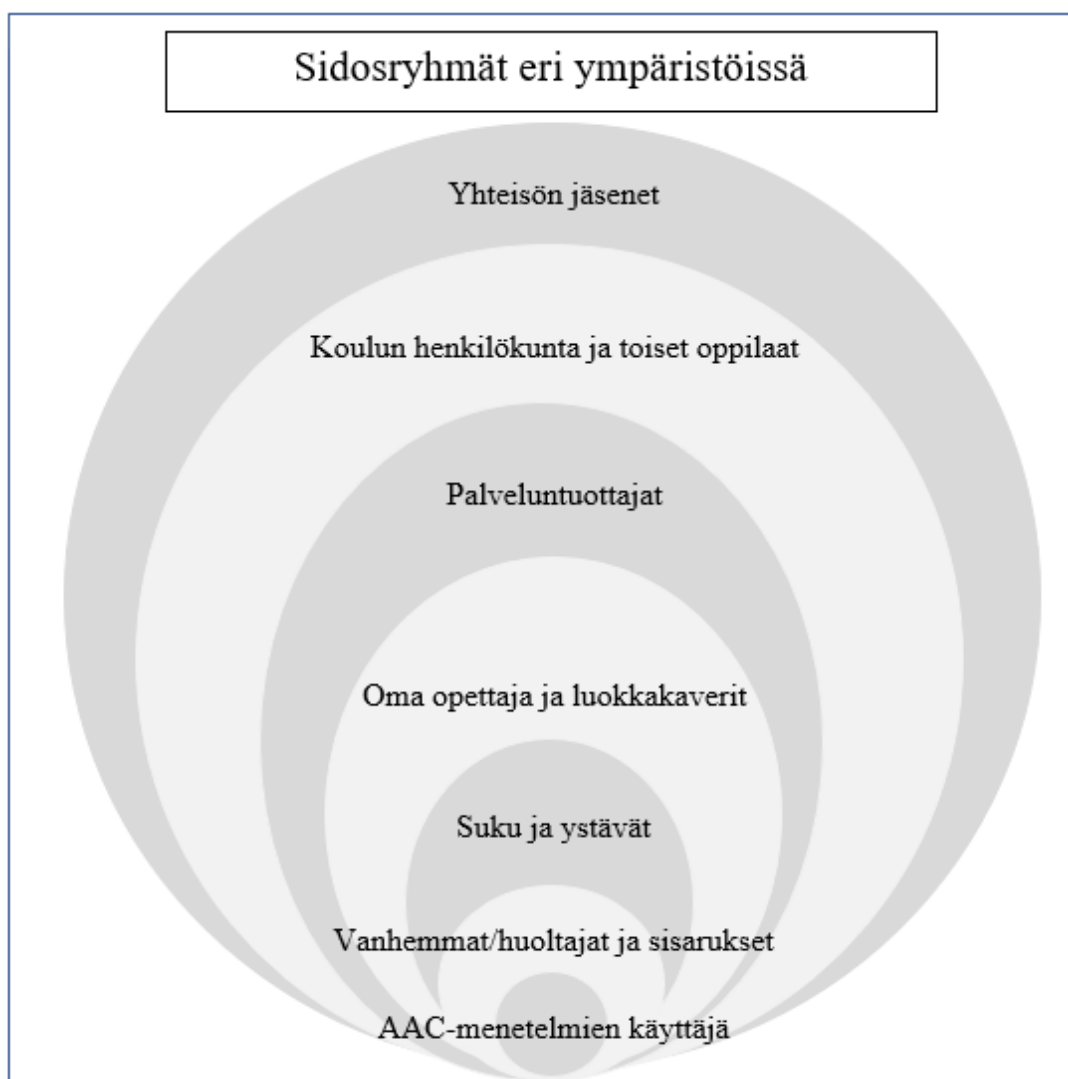
Sosiaali- ja terveysalalla asiakkaat muodostuvat monista erilaisista ihmisistä, myös sellaisista, joiden kanssa ei löydy yhteistä kieltä tai joiden kommunikointitapa poikkeaa ammattilaisen tavasta kommunikoida. Ammattilaisen rooli onkin merkittävä, kun ollaan vuorovaikutuksessa puhetta tukea tarvitsevan asiakkaan kanssa. Ammattilainen vaikuttaa monin tavoin asiakkaan kokemukseen osallisuudesta. Samoin eri kommunikointimenetelmien osaaminen on osallisuuden tukemisessa tärkeää. Sosiaali- ja terveysalan työ pohjautuu viestintään. Vaikuttava hoitaminen ja auttaminen ilman viestintää potilaiden ja asiakkaiden kanssa on mahdotonta. Viestintää tarvitaan kaikissa kasvokkain kohtaamisissa ja tilanteissa, joissa opastetaan ja informoidaan ilman välitöntä kontaktia palveluihin ja hoitoon liittyvistä asioista. Hyvät kommunikointitaidot eivät ole yksinään riittäviä, jos oma asenne ja tapa olla vuorovaikutuksessa ei ole yhteyttä

rakentava tai siihen pyrkivä. Vaikuttava vuorovaikutus rakentuu arvostavasta kohtaamisen ja siitä tulee entistä merkittävämpää niissä tilanteissa, kun ei löydy yhteistä kieltä tai vuorovaikutuksen keinoja. Ymmärretyksi tuleminen ja ymmärtäminen ovat keskeisimpiä asioita, oli viestintätilanne minkälainen tahansa. Jos asiakas ei ymmärrä tai tule ymmärretyksi tulee hänestä vuorovaikutustilanteessa kohde, joka ei voi vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin tai asioihin. Näissä tilanteissa hän ei myöskään voi ottaa vastuuta omasta hoidostaan tai avun saamisestaan. (Huuhtanen, 2012, s. 102; Karjalainen & Wallenius-Penttilä Kristiina, 2020, s. 5.)

Ammatillisissa tilanteissa toimiminen edellyttää ammattilaiselta tasokkaita vuorovaikutustaitoja. Ammatilliset kohtaamiset ja viestintä niissä on ammattilaisen vastuulla, sillä tavoin, ettei ammattilainen voi vaatia asiakkaaltaan samoja kommunikointitaitoja kuin itseltään. Ammattilaisen on kyettävä muokkaamaan omaa kommunikointiaan niin, että asiakas kykenee ymmärtää mitä hänelle kerrotaan. Olennainen taito on myös osata tulkita ja havainnoida toisen kokonaisviestintää. Kommunikointi tilanteissa puhutuilla sanoilla, kuvilla, kirjoittamalla tai esimerkiksi viittomalla on tärkeää, mutta hyvin paljon jää huomaamatta, jos nonverbaali viestintä jätetään huomiotta. (Huuhtanen, 2012, s. 20.)

Moniammatillisessa yhteistyössä on tärkeää pyrkiä perhekeskeiseen toimintamalliin, jolle on ominaista osallistava yhteistyö eri sidosryhmien välillä. Tämän kaltaisessa yhteistyössä on tärkeää sidosryhmien tunnistamisen ja heidän kouluttamisensa tehokkaiksi kommunikointikumppaneiksi, jotka ymmärtävät ja osaavat käyttää puhetta tukevia, korvaavia ja täydentäviä kommunikointimenetelmiä (AAC). Kaikkien sidosryhmien jäsenten ei välttämättä tule olla kommunikointikumppaneita. Sidosryhmä tarkoittaa henkilöä tai ryhmää ihmisiä, joilla on aktiivinen rooli jonkin menestyksessä tai joiden läsnäolo ja aktiivinen sitoutuminen aiheuttavat jonkin olemassaoloa. AAC-menetelmiä käyttävän elämässä sidosryhmät eivät rajoitu yhteen ympäristöön ja voivat sisältää lähipiirin vaikutuspiirejä, sekä yhteisön vaikutuspiirejä (Kuva1). Esimerkki sidosryhmistä kouluikäisellä voisi olla koulun rehtori, opettajat, koulun sairaanhoitaja, keittäjä, lastenlääkäri, iltapäiväkerhon työntekijät, terveydenhuollon työntekijät, sosiaalialan työntekijät. Näihin sidosryhmiin verrattuna AAC-interventiossa olevat kommunikointikumppanit ovat aivan kaikki henkilöt, jotka ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa ja vaihtavat jatkuvasti tietoa niiden kanssa, jotka käyttävät puhetta tukevia,

täydentäviä ja korvaavia kommunikointimenetelmiä. Moniammatillisessa yhteistyössä on kyettävä tunnistamaan tämä ja pyrkiä ohjaamaan kommunikoijan kaikkia kommunikointikumppaneita ymmärtämään tämä. Kehittyäkseen taitavaksi kommunikoijaksi hyödyntäen AAC-menetelmiä on kommunikoijan tärkeää saada mahdollisuuksia mielekkäisiin kommunikointitapoihin ja tulla huomioituksi ympäristössä, jossa toimii. (Mindel ja John 2022.)

Kuva 1: Bronfenbrennerin ekologinen malli sovellettuna puhetta tukeviin, täydentäviin ja korvaaviin menetelmiin.

Lähde: M.G Mindell & J. John 2022, s.91

3.5 AAC eli puhetta tukeva, täydentävä ja korvaava kommunikointi

Augmentative and Alternative Communication eli AAC sisältää käsitteenä käyttäjän kommunikointiin liittyviä haittoja tai vammoja, välineen eli käytetyn kommunikointikeinon ja ympäristön, johon kuuluvat sekä ihmiset, että fyysinen ympäristö, jossa vuorovaikutus tapahtuu. Kaksiosainen termi kertoo myös käyttäjäkunnan kahtalaisuudesta. (Huuhtanen 2012:30.)

Puhetta täydentävällä, korvaavalla ja tukevalla kommunikoinnilla (AAC) tarkoitetaan viestintää, jossa käytetään kuvia, tukiviittomia, blisskieltä ja/tai tarvittavia apuvälineitä. Apuväline voi olla kommunikointisovellus, kommunikointikansio, kommunikointitaulu, puhelaite tai jokin muu - esimerkiksi kynä ja paperi. Korvaavassa kommunikoinnissa kommunikointikumppanilla on hyvin tärkeä rooli, jotta kommunikointi onnistuu. (Kaski 2020.)

Puhetta korvaavaa kommunikointia (Alternative communication) käytetään, kun ihminen ei kommunikoinnissaan käytä puhetta. Useimmille tähän ryhmään kuuluville muut keinot kuin puhe tulevat olemaan heidän pysyvä keino kommunikoida. Puhetta korvaava kommunikointi on heidän ensimmäinen äidinkieltensä. Puhetta tukeva kommunikointi (Augmentative communication) kuvaa tarvetta, joka syntyy silloin kun ihmisen puhe on epäselvää tai puutteellista niin ettei hänen viestinsä tule ymmärretyksi. Tällöin esimerkiksi tukiviittomien tai kuvien käyttö voi antaa vastaanottajalle avun viestin ymmärtämiseksi. (Huuhtanen 2012.)

Puhetta korvaavan ja tukevan kommunikointikeinon käyttö ja valinta ei sulje pois niiden luonnollisten kommunikointikeinojen käyttöä, jotka ovat mahdollisia. Päinvastoin kaikkia keinoja olisi tärkeä käyttää. Tällaisia kommunikoinnin oheiskeinoja ovat mm. katsekontakti, kehon asennot, katse, eleet, ilmeet ja äännähdykset. Kommunikoinnin muotoja voi ryhmitellä monin eri tavoin. Yksi paljon käytetyin jako on avusteisiin ja ei-avusteisiin kommunikointikeinoihin jakaminen. Avusteiseen kommunikointiin kuuluvat kaikki sellaiset kommunikoinnin muodot, joissa kielellinen ilmaus on fyysisesti käyttäjästä erillään. Tähän ryhmään kuuluvat kaikki graafiset kommunikointikeinot ja niiden kanssa käytettävät apuvälineet. Ei-avusteisessa kommunikoinnissa

henkilö tuottaa kielelliset ilmaisunsa itse. Tähän ryhmään kuuluvat viittomilla ja eleillä kommunikointi. (Huuhtanen 2012.)

Monien samanaikaisten kommunikointikeinojen käytäntö on suurelta osin omaksuttu puhetta tukevassa, täydentävässä ja korvaavassa kommunikoinnissa. Taustalla on oletus, että yksilöillä on taipumus toimia multimodaalisella tavalla. Kommunikoinnissa poimitaan tietoja eri samanaikaisista kanavista ja integroidaan ne yhdeksi viestiksi. Termi multimodaalisuus (Loncke ym. 2006:169–74.) viittaa siihen, kun viestinnässä käytetään useampaa kuin yhtä kanavaa (eleet, puhe, kuvat, kommunikointiväline). Multimodaalisuus viittaa myös hypoteesiin, jonka mukaan kielen käyttäjillä on useita sisäisiä symbolisia esityksiä päänsä sisällä ja että nämä esitykset on järjestetty päässä omaan verkostoonsa. Esimerkiksi, sanan puhuminen ja samaa sanaa olevan kuvan osoittaminen vahvistaisi tätä sisäistä linkkiä ja puhe siksi hyötyisikin mahdollisesti toisen modaliteetin käytöstä. (Loncke 2022.)

3.6 Eri tavoin kommunikointi ja ableismi

Ableismi tarkoittaa vammaisuuden perusteella tapahtuvaa syrjintää (Sivistyssanakirja 2022). Termin voi kiteyttää seuraavasti: vammattomuutta pidetään normaalina, mistä seuraa, että vammaisuus on ”ei-normaalia”. Vammaisen ihmisen ikään kuin kuuluu olla yhteisön ulkopuolinen, erilainen ja muita huonompi. (Ahonen 2021.) Ableismi terminä kuvaa ennakkoluuloja ja asenteita kaikissa yhteiskunnan tasoissa ja toiminnoissa, jossa vammaiset ja heidän asiansa jätetään ulkopuolelle, käsittelemättä ja hoitamatta. (Ahonen 2021.)

Ableismilla on monia muotoja, ja sitä esiintyy monella tasolla. Institutionaalinen ableismi vaikuttaa instituutioihin. Esimerkki institutionaalisesta ableismista on lääketieteellinen ableismi, joka juontaa juurensa ajatukseen, että kaikenlainen vammaisuus on ongelma, joka on korjattava. Kun tämä on osa lääketieteen opetusta ja terveyspolitiikkaa, se vaikuttaa koko terveydenhuoltojärjestelmään ja potilaiden hyvinvointiin. Ihmissuhdeableismia tapahtuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja suhteissa. Esimerkiksi, vammaisen lapsen vanhempi saattaa yrittää ”parantaa” vamman sen sijaan, että

hyväksyisi sen.(Nario-Redmond, Kemerling, ja Silverman 2019; Schwartz-Johnston 2019.)

Sisäisessä ableismissa henkilö tietoisesti tai tiedostamatta uskoo vammaisuudesta kuulemiinsa haitallisiin viesteihin ja soveltaa niitä itseensä. Henkilö voi tuntea matkustessaan esimerkiksi, että esteetön ja saavutettava majoitus ei ole hänelle kuuluva oikeus vaan erilaisuuteen liittyvä etuoikeus. Professori Yoosun Chung (2022) kertoo, että sisäänrakennettu ableismi vaikutti ennen hänen elämäänsä paljon. Hän ajatteli, ettei hän voi olla parisuhteessa, äiti tai professori erityisyytensä vuoksi. Professori Chung kertoi kasvaneensa ulos näistä sisäänrakennetuista ableismin muodoista ja on nykyään perheellinen professori, joka käyttää AAC-välineitä ja opettaa yliopistossa. Hän kannustaa aktiivisesti muita tekemään samoin. (Chung 2022)

On tärkeää, että työstämme asenteitamme suhteessa tukea tarvitseviin tai puheeseen tukea tarvitseviin ihmisiin. Koulutuksella on iso rooli siinä, että osaa kohdata ja ymmärtää paremmin ihmisiä, jotka käyttävät erilaisia keinoja kommunikoida.(Chung 2021.) Kommunikointi on kaikkien yhdenvertainen oikeus, jota ei saa sivuttaa. Keskustelu apuvälineiden kanssa on usein hitaampaa ja kommunikoijalle on tärkeää tuoda tunne, että ei ole kiire ja hän voi kertoa asiansa rauhassa. Aina voi myös kysyä, jos ei ymmärrä mitä toinen yrittää kertoa. Eri tavoin kommunikoivan puheen sivuuttamista voisi verrata, vaikka lapseen, jolla on diabetes. Kukaan ei koskaan sivuuttaisi diabeetikon tarvetta insuliinille ja kaikki ymmärtävät miksi. Puhehaasteiden sivuuttaminen ja kommunikoinnin tukematta jättäminen ovat asioita, joita puhevammoja omaavat joutuvat kokemaan paljon. Ajatellaan, että ei toisella ole tarvetta ilmaista itseään, koska hän puhuu eri lailla ja viedään oikeus tulla ymmärretyksi ja päästä vuorovaikutukseen muiden kanssa. (Chung 2022.) Omakohtainen esimerkki aiheesta löytyy omasta perhepiiristäni: Lapseni tarvitsee puheeseen tukea ja hänellä on käytössä kommunikoinnin apuvälineenä Go talk now kommunikointisovellus, kuvat ja tarve selkokielelle ja lyhyille ilmaisuille. Lapseni tarvitsee aikaa ilmaista itseään, mutta jos hän kokee, ettei vastapuoli tähän kykene, lapseni saattaa lopettaa asiansa ilmaisun kokonaan, koska kokee ettei tule hyväksytyksi sellaisena kuin on.

Suomi on ratifioinut YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen. Sen merkittävin viesti on, että vammaiset ovat aktiivisia toimijoita, eivätkä toiminnan

kohteita, ja että heillä on oikeus osallistua yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tästä huolimatta vammaiset ihmiset kertovat kokevansa jatkuvasti syrjintää, sivuuttamista, kiusaamista ja ulossulkemista. (Ahonen 2021.) Paljon on vielä tehtävää, jotta yhteiskunnan ja ihmisten asenteet muuttuisivat.

Mitä siis voimme tehdä tunnistaaksemme ja estääksemme ableismia? On uskottava ihmisiä, kun he puhuvat vammastaan, sillä kaikki vammat eivät näy ulospäin. On tärkeää olla syyttämättä, että vastapuoli esittäisi olevansa vammainen. On olennaista kuunnella ihmisiä, kun he kertovat tarpeistaan. On opeteltava olemaan olettamatta, että tietäisimme, mitä toinen tarvitsee, ja on tuettava ihmisen mahdollisuuksia kertoa tarpeistaan itse. On tärkeää olla puhumatta tukea tarvitsevan ihmisen puolesta, jos hän ei sitä nimenomaan pyydä tekemään. Lisäksi esteettömyys tulee huomioida erilaisissa toimintasuunnitelmissa ja sisällyttää se osaksi tapahtumien suunnittelua. On muistettava, ettei toisen apuvälineeseen kosketa ilman hänen suostumustaan. Kaiken kaikkiaan on tärkeää puhua ja opettaa erilaisuudesta ja tukea tarvitsevista ihmisistä jo lapsesta asti. (Chung 2021; Schwartz-Johnston 2019.)

4 ERILAISIA KOMMUNIKOINTIMENETELMIÄ

Kommunikointimenetelmät voidaan jakaa kahteen kategoriaan avustamattomaan ja avustettuun kommunikointiin. Avustamaton kommunikointi tarkoittaa tapoja kommunikoida ilman apuvälineitä esimerkiksi puheella, viittomakielellä tai eleillä. Avustetussa kommunikoinnissa taas on kyse kommunikointitavoista, joissa käytetään apuvälineitä kuten kuvia, piirtämistä, puhetta tuottavia kommunikointivälineitä. (Loncke 2022.) Seuraavaksi avaen hieman erilaisia avustettuja kommunikointimenetelmiä

4.1 Tukiviittomat

Tukiviittomia hyödynnetään kielen kehittymisen tukemiseksi ja puheen ymmärtämisen vahvistamiseksi. Tukiviittomia hyödynnettäessä viitotaan puheesta vain lauseen avainsanat. Esimerkiksi lauseesta "laita hanskat käteen" viitotaan sana "hanskat".

Tärkeintä ei ole oikeaoppinen viittominen vaan se, että viittomia käytetään. (Aivoliitto 2022.)

Tukiviittomat tukevat ja rytmittävät puhetta, muodostavat puheesta ymmärrettävämää ja puhetahdiltaan verkkaisempaa. Tukiviittomat toimivat ilmaisukeinona puheen rinnalla tai sitä korvaten, jos puhetta on niukasti. Ne voivat myös auttaa selkiyttämään puhetta. Tukiviittomista puhuttaessa ei tarkoiteta viittomakieltä, eivätkä ne estä puheen oppimista ja kehittymistä, vaan päinvastoin, nopeuttavat sanojen ja puheen omaksumista. (Aivoliitto 2022; Papunet 2020.)

Tukiviittomien oppimisessa on pitkälti kyse samasta kuin puhuttujen sanojen oppimisessa: Ensimmäiset tukiviittomat ovat sellaisia, jotka toistuvat usein ja jotka ovat käyttäjälle tärkeitä, hyödyllisiä tai muuten mukavia. Käyttäjä voi omaksua viittomia arjessa, jos niitä hänelle mallitetaan. Käyttäjältä ei kuitenkaan vaadita, että hän itse käyttää viittomia; tärkeintä on, että hänelle annetaan malli. Kuten kielen oppimisen suhteen muutoinkin, viittomia ei opita, ne sisäistetään arjen vuorovaikutustilanteissa. (Aivoliitto, 2022; Papunet, 2020.)

4.2 Kuvien käyttö kommunikoinnissa

Erilaisia kuvia on loputtomasti erilaisia. Kommunikoinnissa on mahdollista käyttää esimerkiksi sarjakuvia, lehtikuvia, valokuvia ja piirroksia. Kaikenlaiset kuvat sopivat käytettäväksi kommunikoinnin tukemiseksi; mutta kommunikoinnin tukemiseksi on luotu myös erilaisia kuvasarjoja. Näitä kuvia esiintyy esimerkiksi kommunikointikanasioissa. (Malmikko 2019.)

Otetaan esimerkki kuvien käytöstä: Tavoitteena on selventää vastapuolelle, mikä on koralliriutta. Korallien ymmärtämistä ja hahmottamista tukee paremmin värillinen kuva, sillä korallien värit olisi hyvin vaikeaa hahmottaa mustavalkokuvasta. Jos kuvien tavoitteena taas onkin kertoa koralliriutoista vain tietoa, riittää silloin myös pelkkä teksti kuvaamaan asiaa. Värilliset kuvat edistävät monipuolisemmin asian ymmärtämistä kuin pelkkä kuvaileva teksti, jos tavoitteena on oppia esimerkiksi tunnistamaan erilaisia korallieläimiä. Jos oppimisen tarkoituksena on keskittyä oppimaan erilaisia

korallilajeja ja sitä mitä korallit ovat, toimii oppimisen tukena hyvin myös teksti yksinään. (Malmikko 2019; Vuorinen 2009:149.)

Kommunikointivälineitä, kuten kansioita, pystyy luomaan myös itse omilla piirros- tai valokuvilla. Kuvia voi etsiä eri kuvasivuilta ja tulostaa käyttöön. Kuvia voi etsiä esimerkiksi Papunet-verkkosivuston kuvapankista tai hyödyntää Papunetin kuvatyökälua. Kuvasarjoja löydät myös kuva- ja oppimateriaalipankki AMME-sivustolta, joka on luotu ammatilliseen erityisopetukseen avuksi. AMME-sivustolta löytyy valokuvia sekä piirroskuvia, jotka sopivat hyödynnettäväksi eri ammattialoilla. Kuvasarjoja on esimerkiksi tekstiilitöistä ja kotityöpalveluista. AMME-materiaalit ovat maksuttomia käyttää. (Aunola ym., 2012, s. 152; Malmikko, 2019.)

Vaikka kommunikointivälineet (kuten esimerkiksi kommunikointikansiot) luodaan aina yksilöllisesti sopimaan käyttäjälleen, ne sisältävät yleensä niin sanotun peruspaketin, johon kuuluu ydinsanastoa, jota tarvitaan elämässä eniten. Tällaiset ydinsanat liittyvät esimerkiksi asumiseen, ruokailuun ja elämiin. Kommunikointiväline on aina tärkeää yksilöidä käyttäjänsä mukaan ja lisätä esimerkiksi valmiisiin kansioihin käyttäjälle tärkeitä asioita ja ihmisiä, esimerkiksi valokuvien. Tällä tavalla kommunikointivälineen avulla on mahdollista kertoa paremmin itseään koskettavia itselleen tärkeitä asioita. (Malmikko, 2019.)

Valokuvien avulla pystytään saamaan kuviin käyttöön esimerkiksi oma mummu tai juuri se taksi, jonka kyydissä itse kulkee, tai vaikka oman huoneen kuva. Aikakauslehtien kuvia on myös mahdollista hyödyntää kuvamateriaalien tekemisessä. Silloin henkilön tulee kyetä ymmärtämään, että talon kuva tarkoittaa omaa kotia, muki esimerkiksi kahvitaukoa ja niin edelleen. (Aunola ym. 2012, 152.) Kuvamateriaalia voidaan toteuttaa kahdella tavalla. Sitä voi hankkia joko valmiina pakettina tai toteuttaa itse. Itse tuotettuja materiaaleja ovat esimerkiksi itse piirretyt tai lehdistä leikatut kuvat ja kirjaimet. Kuvat tukevat ympäristön nimeämisessä sekä esineistä, asioista ja tiloista kerrottaessa. (Malm, 2012, s. 134; Malmikko, 2019.)

Symbolijärjestelmissä sekä graafisissa symboleissa käytetään tukena kuvia. Puheväkisen henkilön hahmottamiseen ja osoittamiseen liittyvän kognitiivisen taidon tason määrää, mikä graafinen merkistö tullaan ottamaan käyttöön sekä sen, miten ja kuinka

laajasti sitä voidaan käyttämään. Huolella mietityt kuvat ovat ymmärrettäviä sekä niiden tulkitseminen sujuvaa. Ne ovat myös helposti hahmotettavia sekä niiden palauttamien mieleen käy helposti. Kuvien käyttämisen yhteydessä tulee käyttää myös eleitä, ilmeitä, sekä katseen suuntaamista, katsekontaktia unohtamatta. (Matero 2006, 133.) Kuvat sopivat käytettäväksi kommunikaation tukena kaikenikäisille. Niiden käyttöön tulee myös sitoutua, jotta kommunikointi toteutuu. Kuvien käytöstä hyöttyy koko yhteisö, ja niiden hyödyt palvelevat aivan kaikkia. (Aunola ym., 2012, s. 153; Malmikko, 2019.)

Seuraavassa esittelen muutamia keskeisimpiä kuvakommunikoinnissa hyödynnettyjä kuvasarjoja ja niille ominaisia piirteitä:

Pictocram -kuvakommunikointi: Pictogram-kuvakommunikointi sisältää vain mustavalkoisia kuvia. Ne ovat helposti ymmärrettäviä, ja niistä 10 % on käsitteellisiä ja 90 % kuvanomaisia. Pictogram-kuvia on Suomessa saatavissa noin 900. (Malm, 2012, s. 135.) Pictogram-kuvat ovat huoliteltuja, ja niistä löytyy lisäksi tärkeää lisätietoa seikkaperäisesti piirrettynä (Trygg, 2010, s. 47). Pictogrammeja on melko vähän, joten lauseiden muodostaminen ei niiden avulla aina ole helppoa. Jos henkilön kommunikointitaidot tarvitsevat monipuolisempia mahdollisuuksia mitä Pictogrammit yksinään pystyvät antamaan, niiden rinnalla voi käyttää toisen monipuolisemman järjestelmän merkkejä tai kuvia. (Malmikko, 2019; Martinsen & Tetzchner, 1991, s. 30.)

PCS-kuvat: PCS-kuvien kirjainlyhenne tulee englannin kielen sanoista Picture Communication Symbols. PCS-kuvat ovat tyyliltään pelkistettyjä ääriviivapiirroksia. Näitä kuvia on mahdollista saada värillisenä ja mustavalkoisena. Kuvista erottuu hyvin myös ilmeikkyys. PCS-kuvia löytyy esimerkiksi tietokoneohjelmalta nimeltä Boardmaker, jolla niitä pystyy muokkaamaan helposti. PCS-kuvat ovat Suomessa nykyään käytetyin kuvajärjestelmä, jonka suuri etu on merkkien valtava määrä. Niitä löytyy suomen-netusta ohjelmasta noin 3000 kappaletta. (Matero 2006, 136.) Vuoden 2006 jälkeen kuvien määrä on kasvanut merkittävästi. PCS – järjestelmä on alun perin kehitelty pääasiassa teknillisten apuvälineiden käyttöön. (Malmikko, 2019; Trygg, 2010, s. 49.)

Blisskieli: Näistä kuvia käyttävistä symbolijärjestelmistä yksi on erilainen kuin muut. Bliss-symbolit eivät ole pelkästään symboleita, vaan niistä muodostuu kokonaan oma

kieli kielioppeineen, sekä rakenteineen. Blisskieli on kansainvälinen kieli, mutta symbolien sanoja on käännetty Suomen kielelle useita tuhansia. Kieli koostuu pienistä graafisista merkeistä, joten se myös vaatii käyttäjältä joko lukutaitoa tai vahvaa visuaalista erottelukykä. (Malm, 2012, s. 139.) Kieliopillisesti oikein olevat yksi- tai monisanaiset ilmaisut ovat mahdollisia symboleja käyttäen. Niillä voidaan ilmaista melkein kaikkia mahdollisia käsitteitä. (Ikonen ym., 1983, s. 4; Malmikko, 2019.)

Blisskielessä käytetään karttaa, jossa on näkyvillä yksittäisiä symboleita. Symbolit ovat jaoteltu pohjaväriin mukaan eri kategorioihin, jotta niitä on helpompi löytää kartasta. Tätäkin kommunikaatiomuotoa käytetään siten, että symboleita osoitetaan tai piirretään siinä järjestyksessä kuin ne halutaan sanoa. Blisskielen symbolit ovat kansainvälisiä, symbolin selitteen kieli vaihtuu käyttömaan mukaan. Käytettävät symbolit ovat johdonmukaisia kuvia, jotka esittävät käsitteitä ja sanoja. Järjestelmän rakenne mahdollistaa lukemattoman lukumäärän symbolijonoja. (Ikonen ym., 1983, s. 4; Malmikko, 2019.)

4.3 Kommunikointilaitteet ja ohjelmat

Kommunikointiohjelmien ja laitteiden avulla voidaan ilmaista sanallisia viestejä silloin, kun puhuminen ja kirjoittaminen on hankalaa tai mahdotonta. Kommunikointiväline välittää symbolien, sanaston tai kirjoitetun tekstin avulla viestin vastaanottajalle. Tällaisia laitteita on muun muassa puhelaitteet, tietokoneella käytettävät kommunikaatiohjelmat sekä itse äänentuotossa tarvittavat välineet. (Kajo, 2021.)

Kommunikointisovellukset ovat kuvapohjaisia, yksilöitäviä, muokattavia, sovelluksia, jotka on suunniteltu tukemaan kommunikaatiota. Yksilöllisen kommunikaatiosovelluksen suunnittelu ja rakentaminen vaatii asiantuntemusta. Sovelluksen sanaston rakentamisessa on tärkeää huomioida kommunikoijan tarpeet niin sanaston sisällön kuin sovelluksen käytettävyyden kannalta. Parhain kommunikaation apuvälinekokonaisuus selviää apuvälinearvioinnin kautta. (Tikoteekki, 2021.)

Kommunikointilaitteita ja ohjelmia on monia erilaisia ja itselleen sopiva väline löytyy kokeilemalla. Sovelluksia ja välineitä tulee myös jatkuvasti uusia. Ohjelmia on maksuttomia ja maksullisia. Maksuttomat toimivat tietynlaiseen kommunikaation

tukemiseen, mutta maksullisten ohjelmien sisältö on usein huomattavasti monimuotoisempaa. Esittelen seuraavaksi lyhyesti muutamia suomenkielisiä puhesynteesiä hyödyntäviä kuvakommunikointisovelluksia.

Go Talk Now: GoTalk Now -ohjelma soveltuu kuvilla tai kirjoittamiselle kommunikointiin. Sovellukseen voi lisätä myös omia videoita ja valokuvia ja hyödyntää niitä asioiden kertomisessa. Sovelluksessa viestit tuotetaan sana sanalta tai kokoamalla sanoja viestiriville. GoTalk Now sovelluksessa toimii myös askellustoiminto.

Sovellus sisältää englanninkielisen GoTalk-kuvakirjaston. Sovellukseen voi myös ladata maksullisia PCS-, Widgit- ja SymbolStix-kuvakirjastoja. PCS-kuvakirjastossa hakukielenä on suomi, muissa englanti. Sovellukseen voi lisätä suoraan kuvia myös iPadin kamerasta tai kuvagalleriasta. (Papunet 2021a.) Voit siis hyödyntää kuvina, vaikka Papunetin kuvatyökalua ja tallentaa sieltä kuvia laitteellesi ja sen kautta lisätä niitä kuvagalleriasta sovellukselle. Sovellukseen voi rakentaa sanaston joko ruudukkopohjaan tai liittää suoraan näkymäkuvaan (engl. Visual Scene Display, VSD). Ääniviestien lisäksi kuviin voi linkittää myös musiikkia ja videoita. Aihekuvien käyttäminen vahvistaa symbolien käyttöä kommunikoimisen varhaisvaiheissa. Go talk now on suomessa yksi käytetyimmistä kommunikointisovelluksista. (Papunet, 2021a.)

Widgit Go: Widgit Go-ohjelma soveltuu kuvakommunikointiin. Sillä voi muodostaa viestejä joko viestiriville tai suoraan ruudukon kautta. Viestiriville kootut viestit voi lähettää myös sähköpostitse pdf-dokumenttina. Kommunikoinnissa voi käyttää piirrettyjen kuvien lisäksi valokuvia, kertoessaan esimerkiksi päivän tapahtumista. Sovelluksen sanasto luodaan ruudukkopohjaan, yhdellä sivulle voi laittaa 1–70 eri ilmaisuja. Sovellukseen sisältyy Widgit-kuvakirjasto. Sovelluksen puhetoimintona voi halutessaan käyttää laitteen tuottamaa puhetta tai luoda nauhoittaen omia viestejä. Ohjelmaan saa käyttöohjeen suomen kielellä. (Papunet, 2021a.)

DialoQ Talk: DialoQ Talk on aivan uusi taivuttavatta kommunikointisovellus, joka toimii Windows ja Android käyttöjärjestelmillä. Sovellus on kehitetty Suomessa. Sovellus sisältää erilaisia kuvakirjastoja kuten esimerkiksi Mulberry ja Bliss, siihen voi myös hankkia uusimman PCS-kuvakirjaston. Sovelluksen kehittämisen lähtökohtana on ollut erittäin helppo muokattavuus ja käyttö. Muokkaamiseen ei vaadita hiirtä tai

näppäimistöä vaan se tapahtuu suoraan kosketusnäytöltä. Kommunikoijan ja hänen lähipiirinsä on mahdollista hyödyntää monipuolisia kamera- ja viestitoimintoja, joiden avulla on helppo tuottaa yksilöllistä sisältöä. Sisällön tuottaminen ei vaadi ohjelmiston opettelua tai poistumista käyttötilasta. Sovellukseen on mahdollista saada kaikki yleisimmät kommunikointitaulustot. (Code-Q, 2022.)

Cboard AAC: Cboard AAC on täysin maksuton sovellus, joka on saatavilla Androidille ja helppo kuljettaa puhelimessa aina mukana. Sovellukseen on mahdollista valita suomenkielinen puhe, kielivaihtoehtoja on myös monia muita. Sovellusta on mahdollista täten esimerkiksi käyttää maahanmuuttajan kommunikoinnin tukena, jos kieli-muuri on esteenä kommunikoinnin toteutumiseen. Kielivaihtoehtoja on sovelluksessa yli neljäkymmentä. Sovelluksen kuvatauluja on mahdollista muokata omiin tarpeisiin, mutta sovelluksesta löytyy myös valmiit kommunikointitaulut eri aiheille, kuten esimerkiksi vaatetukselle, eläimille, säälle ja ihmisille. Meillä tämä sovellus on käytössä varalla, jos lapsen Ipad ei aina ole mukana ja tulee tarve käyttää kuvia kommunikoinnissa. (Cboard 2022.)

5 GO TALK NOW -SOVELLUS VUOROVAIKUTUKSEN JA KOMMUNIKOINNIN APUVÄLINEENÄ

5.1 Go talk now -kommunikointisovelluksen käytön opetus

Kukaan ei opi hallitsemaan mitään vaihtoehtoista kommunikointivälinettä hetkessä, vaan se vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Kommunikointivälineen opettelua voisi verrata maratonin juoksemiseen. Matka ei ole helppo ja matkan aikana tulee varmasti käymään läpi koko tunteiden kirjon.

Ihmiset, joilla on eritasoisia kehityksen haasteita, ovat aloittelevia kommunikoijia. Heidän kommunikointitaitonsa ovat vasta alkuvaiheessa ja he harjoittelevat kommunikointitaitojaan selviytyäkseen päivittäisessä elämässään. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi vauvat ja taaperot, sekä esikoululaiset, joilla on lisäksi kehityksen haasteita, kuten autisminkirjoa, cp-oireyhtymää, Downin syndroomaa tai älyllistä

kehitysvammaa. Tähän ryhmään kuuluvat lisäksi myös vanhemmat lapset ja aikuiset, joilla on kehitysvamma tai haasteita kommunikoinnissaan.

Kommunikoinnin oppimiselle asetetut tavoitteet ja käytetyt opetusmenetelmät ovat samanlaisia kaikkien aloittavien kommunikojien välillä iästä riippumatta. Kronologisen iän aiheuttamat erot kommunikojien välillä keskittyy yleensä kommunikoinnin sisältöön, materiaaleihin ja kumppaneihin. Kommunikointitaitojen harjoittelussa onkin tärkeää huomioida, että kaikilla yksilöillä on mahdollisuus kommunikoida ja aloittaa kommunikoinnin harjoittelu niin aikaisin kuin mahdollista. On tärkeää myös mahdollistaa kommunikoinnin harjoittelu vanhemmille ihmisille, jotka eri syistä ovat aloittelevia kommunikojia. On myös ehdottoman tärkeää ottaa perhe ja muut kommunikointikumppanit mukaan kommunikoinnin harjoitteluun. Harjoittelussa on merkittävää keskittyä mahdollistamaan merkityksellisiä kommunikointihetkiä mahdollisimman usein ja huomioida kommunikointimahdollisuuksia iän mukaan. Kommunikointiharjoittelussa on merkittävää käyttää vaikuttavia tutkimukseen perustuvia interventio tekniikoita. (Beukelman & Light, 2020, s. 321.)

Kommunikointisovelluksen opetteluun on otettava oma aikansa ja ymmärrettävä, että siihen liittyy myös haasteita. Nämä haasteet on mahdollista ylittää harjoittelemalla. Harjoitteluun on mahdollista saada apua ja sitä voi kysyä esimerkiksi oman yliopistosairaalan kuntoutusohjaajalta, Tikoteekista tai puheterapeutilta. HUS Tikoteekki on toteuttanut myös Go talk now- sovelluksen käyttöönottoon verkkokurssin, jolle on mahdollista osallistua, kurssi on osallistujalle maksuton. Go talk now sovellukselle löytyy myös oma vertaistukiryhmä Facebook palvelusta. Ryhmä löytyy sieltä nimellä Go talk now -suomi. Ryhmän kautta voi saada ja jakaa neuvoja toisille.

Kommunikointiopetuksessa keskeisin tavoite on saada kommunikoija seuraamaan ohjaajaa. Apuna voi käyttää loruja, riimejä, tarinoita tai lauluja. Merkittävin työväline kommunikointiopetuksessa on itse ihminen, hänen ilmeensä, eleet ja äänenpainot. Pää-tavoitteet opetuksessa on kommunikoinnin harjoittelu ja kehittyminen kommunikoinnissa. Opetus toteutetaan kommunikojan terveydentilan asettamien rajojen mukaan ja huomioidaan esimerkiksi kehitysvamman tuomat rajoitteet. Kehitysvammaisten kommunikoinnin opettaminen usein edellyttää sovellettuja tai kokonaan omia menetelmiä. (Ikonen, 1996, s. 7.)

Muistilla on keskeinen merkitys kaikessa oppimisessa. Muisti merkitsee sanana kokemusaineksen ja tiedon mieleen painamista ja mieleen palauttamista, sekä niiden pysyvää varastoimista. Muisti on monen varaston järjestelmä, joka sisältää samanaikaisesti erilaisten toimintojen prosesseja. Kommunikointisovelluksen käyttämisen oppimisessa muistilla ja sen käyttämisellä on tärkeä rooli. Oppiminen vaatii harjoitusta. Vireystila ja tarkkaavaisuus myös vaikuttavat oppimiskokemuksen onnistumiseen. Kommunikoijan vireystilan ollessa liian matala jää oppimisprosessi kesken. Esimerkiksi stressi, väsymys, kiputila tai murhe voi hankaloittaa oppimista. Ohjaajalla ei ole aina mahdollisuuksia vaikuttaa oppijan vireystilaan, mutta on tärkeää suunnitella opetus, niin, että vireystila tulisi huomioitua. Oppimiskokemuksen ollessa positiivinen jää asiatkin paremmin mieleen. Ohjauksen on tärkeää olla asiakaslähtöistä ja toiminnassa tulee huomioida kommunikoijan mielenkiinnon kohteet, ympäristö ja harrastukset. (Hytönen ja Rissanen 2006:130.)

5.2 Opinnäytetyön toteutus ja oppaan kokoaminen

Olen tuottanut osana opinnäytetyötäni sähköisen oppaan Go Talk Now -kommunikointisovelluksen käytön tueksi. Olen tuottanut kyseistä opasta ja tässä opinnäytetyössä avattua teoriataustaa yhtäaikaaisesti. Produktin eli sähköisen oppaan hiominen on jatkunut aina kirjallisen työn valmistumiseen saakka.

Idea oppaaseen nousi omista kokemuksista sekä kielihäiriöisen lapsen vanhempana että sosiaalialan ammattilaisena. Lähdin työstämään opinnäytetyöni ideaa ensin Tiko-teekin kanssa, joka piti aiheita erittäin tärkeänä. Aloitettuani työt Kehitysvammaisten palvelusäätiöllä jatkoin aiheen työstimistä heidän kanssaan.

Materiaalipaketin toteuttamiseen hyödynsin tiedon keräämistä läheisiltä ja perheiltä, jotka käyttävät kommunikointisovelluksia (esimerkiksi Tukenan asumisyksiköistä). Opinnäytetyön puitteissa tuotetun oppaan sisältöön ovatkin vaikuttaneet käyttäjien kokemukset ja kommunikointikumppanien palautteet. Olen selvittänyt sovelluksen käyttäjien kokemuksia Go talk now sovelluksen käytöstä mm. Tays Kehitysvammahuolosta, Tukenan asumisyksiköistä ja Kielihäiriöisten lasten vanhempien

vertaisryhmässä. Monissa Go talk now käyttöä koskevista kokemuksista nousevat esille samat teemat siitä, kuinka käyttämiseen kaivattaisiin enemmän tukea ja sisällön tuottaminen sovellukseen koetaan hyvin hankalana. Keräsin kokemuksia Go talk now sovelluksen käytöstä haastatteleamalla eri ihmisiä, joita sovelluksen käyttäminen koskettaa

Oppaan toteutus, kuvitus ja sommittelu on kokonaisuudessaan itse suunnittelemani. Oppaan toteutuksessa on ollut tärkeänä rajaajana kokonaisuuden tavoitettavuus ja saatavuus mahdollisimman monelle. Oppaan tekstisisällöt pohjautuvat opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen sekä Go talk now sovellukseen liittyviin tarkempiin materiaaleihin.

Suunnittelussa olen lähtenyt liikkeelle opinnäytetyöni tavoitteista ja sisällön määrittämisestä. Olen pyrkinyt miettimään, miten olennaisin tieto sovelluksen käytöstä olisi mahdollista tiivistää selkeäksi oppaaksi. Olen luonnostellut oppaasta erilaisia versioita ja hakenut oppaalle oikeanlaista ulkoasua kokeilemalla erilaisia vaihtoehtoja. Olen myös pyytänyt palautetta oppaasta ja sen eri versioista. Opasta ovat testanneet ja kommentoineet eri käyttäjät ja heidän läheisensä ja oppaan sisältöä on kehitetty palautteiden perusteella. Viimeisimmästä versiosta saatu palaute käyttäjiltä oli positiivinen: opas nähtiin selkeänä kokonaisuutena, jonka avulla kokemattomankin käyttäjän oli helpompaa aloittaa kommunikointisovelluksen käyttäminen. Palautetta oppaasta olen kerännyt kielihäiriöisten lasten vanhemmilta ja kuntoutusalan ammattilaisilta.

Oppaan teoreettisen sisällön vahvistuttua aloin suunnittelemaan tarkemmin oppaan lopullista ulkoasua ja sivumäärää. Oppaan ulkoasu pyrkii värimaailmallaan edustamaan Kehitysvammaisten palvelusäätien julkaisujen värimaailmaa. Oppaan kooksi valikoitui A4, koska se mahdollisti parhaiten sivujen sommittelun; samoin oppaan tulostaminen A4-koossa on monelle käyttäjälle tutuin ratkaisu. Olen pyrkinyt yhdistämään oppaassa tekstiä ja kuvia niin, että oppaan visuaalinen ulkoasu pysyisi selkeänä ja helposti luettavana.

Tekstin ja kuvien lisäksi oppaassa hyödynnetään QR-koodeja, joiden kautta pääsee katsomaan Tikoteekin työstämiä YouTube-ohjevideoita. Nämä ohjevideot havainnollistavat Go talk now -sovelluksen käyttöä ja mahdollistavat videomateriaalin

saavutettavuuden myös tulostettavassa versiossa. Koska tarjolla oli erittäin laadukasta valmista videomateriaalia, en nähnyt tarpeelliseksi tuottaa videomateriaalia itse. Sen sijaan hyödynsin oppaan kokoamisessa olemassa olevaa videomateriaalia, jonka linkitin QR-koodien kautta osaksi sähköistä opasta. Oppaani avulla toivon, että uudet ja kokeneetkin käyttäjät tulevat löytämään Tikotuubin ohjevideoiden äärelle helpommin.

Oppaan visuaalisessa ilmeessä olen pyrkinyt miettimään väri-, kirjasinkoko- ja tyyppivalinnoillani, että ulkoasua olisi mahdollisimman helposti luettava ja selkeä. Kieli- asussa olen pyrkinyt miettimään, että asiat ilmaistaisiin mahdollisimman selkeästi ja sisällöt olisi helppo hahmottaa.

Opinnäytetyöni valmis tuotos eli opas on tarkoitettu kaikille aiheesta kiinnostuneille. Opinnäytetyön tilaaja puolestaan saa selkokiehisen materiaalin, jota voi hyödyntää Tukenan kaikkien yksiköiden henkilökunnan sekä asiakkaiden ja heidän perheidensä kommunikointitaitojen osaamisen vahvistamisessa. Lisäksi Kehitysvammaisten palvelusäätiö tuottaa koulutuksia Tukenan työntekijöille ja suunnitelmissa onkin kehittää koulutusta tukemaan näitä tarpeita paremmin.

6 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli vahvistaa ihmisten oikeutta kommunikointiin. Opinnäytetyössä keskityttiin avaamaan, mitä on puhetta tukeva, täydentävä ja korvaava kommunikointi ja ketkä siitä hyötyvät. Opinnäytetyön produktina tuotettiin sähköinen opas kommunikointisovelluksen käytön aloittamiseen.

Produktin tavoitteena oli vahvistaa puhetta tukevien, täydentävien ja korvaavien menetelmien tunnettuutta sekä luoda tuote, joka madaltaisi kynnystä aloittaa puhetta tukevien, täydentävien ja korvaavien menetelmien käyttö. Produktin sisällöstä pyrin luomaan mahdollisimman selkeän kokonaisuuden, joka sisältäisi helposti ymmärrettäviä ja selkeitä ohjeita kommunikointisovelluksen käytön tueksi. Produktin sisällön tavoitteena oli hyödyntää tekstin ja kuvien lisäksi myös videoita. Koska videoiden

lisääminen oppaan sivuille teki kokonaisilmeestä turhan sekavan, päädyin ottamaan videot osaksi opasta QR-koodien ja linkkien avulla.

Erilaisten puhetta tukevien, täydentävien ja korvaavien kommunikointimenetelmien tietäminen ja osaaminen vahvistaa niitä käyttävien ihmisten osallisuutta yhteiskuntaan. Mitä laajemmin ihmiset tietävät, miten tukea eri tavoin kommunikoivia, voivat he toiminnassaan ottaa paremmin huomioon myös eri tavoin kommunikoivat ihmiset. Kommunikointi on jokaisen ihmisen oikeus, joka on laeilla tuettu. Mitä enemmän on tietoa ja ohjausta erilaisista kommunikointimenetelmistä, sitä paremmin pystymme myös takaamaan, että näitä keinoja käyttävät tulevat kohdatuksi ja heidän äänensä kuulluksi yhteiskunnassa.

Opinnäytetyössä on pyritty käyttämään mahdollisimman tuoreita ja luotettavia tieteellisiä lähteitä takaamaan teorian laatu. Teoreettiseen viitekehykseen on hyödynnetty englannin kielistä, sekä suomenkielistä materiaalia. Teoreettisen viitekehyksen tarkoitus on tukea produktia ja taata opinnäytetyön laatu.

Opinnäytetyön toteutustavaksi valikoitui toiminnallinen opinnäytetyö, koska se mahdollisti produktin tekemisen osana opinnäytetyötä. Vastaavaa opasta ei ollut vielä aiemmin toteutettu ja oppaan toteuttaminen mahdollisti myös jo olemassa olevan tiedon kokoamisen ja hyödyntämisen monipuolisesti. Oppaan tyyliksi valikoitui A4 kokoinen opas monien kokeiluiden jälkeen. A4 kokoinen opas mahdollisti parhaiten sisällön rakentamisen sivuille, niin että kuvien ja tekstin laatu ja koko säilyivät hyvinä. Oppaan väreissä pyrin huomiomaan Kehitysvammaisten palvelusäätiön julkaisujen värimaailman, mutta samalla miettien, miten värimaailma olisi myös helposti luettava.

Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan ollut hyvin opettavainen kokemus. Työtä tehdessä on oppinut, että tietyt asiat olisi kannattanut tehdä toisin, esimerkiksi produktin eri vaiheista olisi ollut hyvä pitää itselleen selkeämpää päiväkirjaa, jotta niiden vaiheiden tarkka raportointi jälkikäteen olisi ollut helpompaa. Haastavinta aiheessani oli itselleni aiheen ja aineiston rajaaminen. Kommunikointisovelluksia on olemassa paljon ja koko ajan kehitetään uusia ja Go talk now on vain yksi niistä. Go talk now sovelluksena on myös hyvin monipuolinen, joten oppaan sisällön rajaaminen tuotti myös

omia haasteitaan. Mielestäni onnistuin hyvin sisällyttämään oppaaseen tärkeimmän ja oppaassa on selkeä punainen lanka.

Opinnäytetyöni mahdollistaisi aiheen jatkokäsittelyä. Minua kiinnostaisi kovasti tutkia vielä, että miten ammattilaisten kommunikointitaitojen vahvistaminen vahvistaisi myös asiakkaan hyvinvointi ja elämänlaatua. Samasta teemasta olisi mahdollista tehdä tutkimusta eri asumisyksiköissä ja tutkimuksessa voisi, esimerkiksi hyödyntää opastani kommunikointitaitojen kouluttamisessa. Toivon, että oppaani tulee tulevaisuudessa hyödyntää esimerkiksi Tukenan henkilöstön kynnystä käyttää asiakkaidensa kommunikointisovelluksia osana arkea.

Pyrin sisällyttämään oppaaseen tärkeimmän informaation kommunikointisovelluksista ja niiden käytöstä ja mielestäni se oppaan toteutuksessa onnistui hyvin. Oppaan ulkoasu ja visuaalinen ilme onnistui hyvin. Opas antaa hyvän tuen vaihtoehtoisen kommunikointimenetelmän käyttämiseen ja oppaan sisältämien linkkien ja QR-koodien avulla on mahdollista syventyä aiheisiin enemmän. Linkkien ja QR-koodien hyödyntäminen oppaassa laajemman tiedon jakamisen mahdollisuutena oli mielestäni onnistunut ja tämän oivaltaminen ilahduttaa itseäni. Toivon tulevaisuuteen vahvempaa erilaisuuden hyväksymistä ja kykyä kohdata erilaisuutta. Nähdyn ja kuullun tuleminen on asia, jota jokainen kaipaa ja se kuuluu myös heille, jotka ilmaisevat itseään eri keinoin.

LÄHTEET

Ahonen, Karoliina. 2021. ”Mistä puhumme, kun puhumme ableismista?” Haettu 15.07.2022 osoitteesta: <https://vamlas.fi/mista-puhumme-kun-puhumme-ableismista/>.

Aivoliitto. 2022. ”Tukiviittomat arjen tukena”. Haettu 11.07.2022 osoitteesta: <https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/vinkkejä-arkeen/tukiviittomat/#da68ee47>.

Aro, Tuija, Tiina Siiskonen, ja Timo Ahonen. 2007. Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Ps -kustannus.

Aunola, Ulla, Maria-Elisa Salonsaari, Tiina Haaksilahti, Sari Laatikainen, ja Päivi Rainò. 2012. Viiton ja ohjaan.

Beukelman, David R., ja Janice Light. 2020. Augmentative & alternative communication: supporting children and adults with complex communication needs /. 5. painos. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.

Blackstone, Sarah W., Michael B. Williams, ja David P. Wilkins. 2007. ”Key principles underlying research and practice in AAC”. AAC: Augmentative and Alternative Communication 23(3):191–203. doi: 10.1080/07434610701553684.

Cboard. 2022. ”What is Cboard”. Haettu 21.08.2022 osoitteesta: <https://www.cboard.io/help/#WhatisCboard>.

Chung, Yoosun. 2021. ”Video of the Week: Breaking Down Ableism in AAC: PrAACtical AAC”. Haettu 18.07.2022 osoitteesta: <https://praacticalaac.org/video/video-of-the-week-breaking-down-ableism-in-aac/>.

Chung, Yoosun. 2022. ”My own experience with AAC -”. Haettu 19.07.2022 osoitteesta: <http://mason.gmu.edu/~ychung3/Portfolio/MyAAC/index.html>.

Code-Q. 2022. ”DialoQ Talk”. Haettu 25.07.2022 osoitteesta: <https://www.code-q.fi/dialoq/dialoq-talk/>.

Huhtanen, Kristina. 2012. ”Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa”. 5. p.

Hytönen, Niina, ja Terhi Rissanen. 2006. Käden käännteessä: viittomakielen kääntämisen ja tulkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Finn Lectura.

Ikonen, Oiva. 1996. Kehitysvammaisten lasten kommunikaatio-opetus: taustatietoa ja ohjeita opetusta varten. Jyväskylän yliopisto.

Ikonen, Oiva., Marjatta. Jaroma, Risto. Rätty. 1983. Bliss-symbolit ja niiden opettaminen: Bliss-symbolikommunikaatiomenetelmän kokeilun raportti. Kehitysvamma-liitto.

Kajo. 2021. ”Kommunikoinnin apuvälineet - Kajo Apuvälineet Oy”. Haettu 19.07.2022 osoitteesta: <https://www.kajo.fi/kommunikoinnin-apuvälineet>.

Karjalainen, Anna Liisa, ja Wallenius-Penttilä Kristiina. 2020. Eri tavoin kommunikoiden kohtaaminen sosiaali- ja terveystieteiden työssä. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kaski, Katja. 2020. Osallisuuden ja itsemäärämisoikeuden tukeminen.

Kaski, Markus., Anja. Manninen, ja Helena. Pihko. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uud. p. WSOY Oppimateriaalit.

Kent-Walsh, Jennifer, ja David McNaughton. 2005. ”Communication partner instruction in AAC: Present practices and future directions”. AAC: Augmentative and Alternative Communication 21(3):195–204. doi: 10.1080/07434610400006646.

Korpilahti, Pirjo, Olli Aaltonen, ja Matti Laine. 2010. Kieli ja aivot. Turun yliopisto.

Kvps. 2021. ”Arvomme ja visiomme”. Haettu 31.03.2022 osoitteesta: <https://kvps.fi/tietoa-meista/arvomme-ja-visiomme/>.

Loncke, Filip. 2022. Augmentative and Alternative Communication models and applications second edition.

Loncke, Filip, Jamie Campbell, Amanda England, ja Tanya Haley. 2006. ”Multimodality: A basis for augmentative and alternative communication-psycholinguistic, cognitive, and clinical/educational aspects”. Disability and Rehabilitation 28(3):169–74. doi: 10.1080/09638280500384168.

Malm, Marita. 2012. Esteistä mahdollisuuksiin: vammaistyon perusteet. 1.–3. p. Sanoma Pro.

Malmikko, Mari. 2019. ”Ohjeet laajan kommunikaatiokansion käyttöön - materiaali-paketti”.

Martinsen, Harald, ja Stephen von Tetzchner. 1991. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Mindel, Mollie G., ja Jeeva John. 2022. AAC for ALL Culturally and Linguistically Responsive Practice.

Nario-Redmond, Michelle R., Alexia A. Kemerling, ja Arielle Silverman. 2019. ”Hostile, Benevolent, and Ambivalent Ableism: Contemporary Manifestations”. Journal of Social Issues 75(3):726–56. doi: 10.1111/JOSI.12337.

Papunet. 2020. ”Tukiviittomat kommunikoinnissa”. Haettu 06.08.2022 osoitteesta: <https://papunet.net/tietoa/tukiviittomat-kommunikoinnissa>.

Papunet. 2021a. ”Apuvälineet”. Haettu 13.06.2022 osoitteesta: <https://papunet.net/tietoa/apuvälineet>.

Papunet. 2021b. ”Puhetta tukeva, täydentävä ja korvaava kommunikointi eli AAC”. Haettu 17.03.2021 osoitteesta: <https://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>.

Papunet. 2021 c ”YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista”. Haettu 18. 01.2022 osoitteesta: <https://papunet.net/saavutettavuus/ykn-yleissopimus-vammaisten-henkiloiden-oikeuksista>.

Puhevammaisten vertaistukiyhdistys ry. 2022. ”Tietoa”. Haettu 11.07.2022 osoitteesta: <https://puhva.yhdistysavain.fi/yhdistys/>.

Saarinen, Amanda. 2020. ”Vanhempien kokemuksia kommunikoinnin apuvälineen käyttöön saadusta ohjauksesta ja tuesta sekä apuvälinepalveluprosessista”.

Schwartz-Johnston, Ramona M. 2019. ”Ableism, Personhood, and Communication for People Who Don’t Speak”. *Peace Review* 31(4):479–86. doi: 10.1080/10402659.2019.1800934.

Seppälä, Heikki. 2017. Erilaiset eväät. 2.

Sivistyssanakirja. 2022. ”Sivistyssanakirja”. Haettu 18.07.2022 osoitteesta: <https://www.suomisanakirja.fi/ableismi>.

Tikoteekki. 2021. ”Tikoteekkiverkosto”. Haettu 18.01.2022 osoitteesta: <https://tikoteekkiverkosto.fi/>.

Trygg, Heister Boel. 2010. Graafinen kommunikointi: esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Kehitysvammaliitto.

Vernerinet. 2022. ”Kehitysvammaisuus”. Haettu 11.07.2022 osoitteesta: <https://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>.

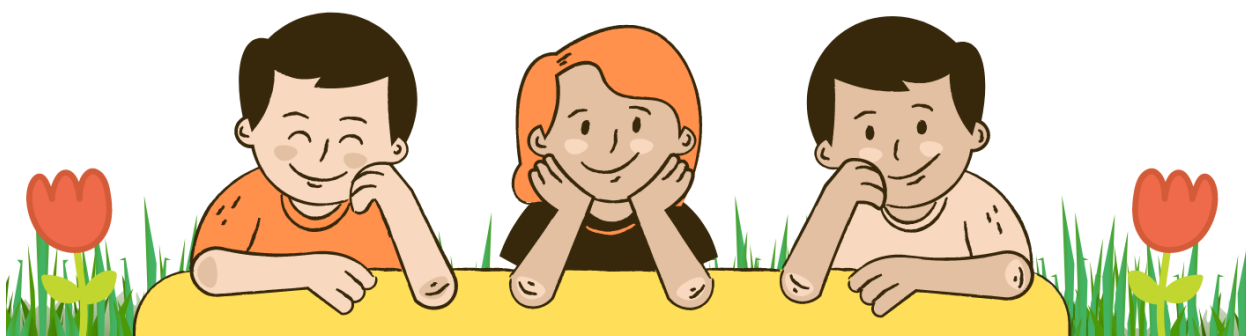
Vuorinen, Ilpo. 2009. Tuhat tapaa opettaa: menetelmäopas opettajille, ohjaajille ja kouluttajille. 6.P.

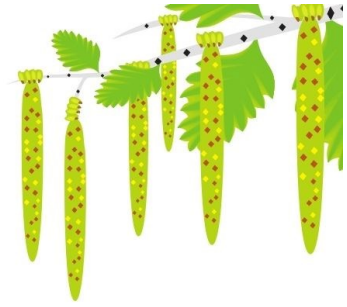
Yhdistyneet Kansakunnat. 1948. ”Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus”.

KEHITYSVAMMAISTEN
PALVELUSÄÄTIÖ

Opas kommunikointisovelluksen käyttöön

Alkusanat

Tässä oppaassa käsitellään puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä, sekä Go talk now -kommunikointisovellusta.

Tämä opas on osa sosiaalialan opintojeni opinnäytetyötäni.

Haluan sydämellisesti kiittää opinnäytetyöni tilaajaa Kehitysvammaisten palvelusäätiötä, sekä Satakunnan ammattikorkeakoulua ja opinnäytetyöni ohjaajaa.

Tekijä: Krista Ojala
2022

Sisällys

• Hieman oppaan sisällöstä	4
• Mitä on kommunikointi	5
• Mitä tarkoittaa AAC	6
• Erilaisia kommunikointikeinoja	7
• Go talk now -kommunikointisovellus	
◦ Oikean kurssin asettaminen	8
◦ Käytön aloittaminen	9
◦ Uuden kirjan luominen	10
◦ Uuden sivun luominen	11
◦ Painikkeen muokkaaminen	12
◦ Painikkeen toiminnot ja sivun linkitys	13
◦ Sivun asetukset	14
◦ Näkymäsivu	15
◦ Asetukset	16
◦ Mallisisältö, esimerkki	17
◦ Monia tapoja käyttää sovellusta	18
• Muita kommunikointisovelluksia	19
• Hyödyllisiä linkkejä	20
Lähteet	

Hieman oppaan sisällöstä

Tämä opas sisältää tekstiä, kuvia ja **QR**-koodeja. **QR**-koodien avulla voit siirtyä aiheeseen liittyviin erillisiin ohjevideoihin tai sivustoihin. **QR**-koodin saat avattua puhelimella **QR**-koodinlukijalla, tällaisia sovelluksia löydät puhelimen sovelluskaupasta, jos sellaista ei puhelimella valmiiksi ole.

Sovellus jota esimerkiksi voit käyttää on QR Code Reader. Löydät sen Androidille Google Play -kaupasta ja Applen tuotteille App Storesta. Jos luet opasta sähköisessä muodossa linkit aukeavat **QR**-koodia painamalla.

Vuorovaikutus ja kommunikointi

Mitä on vuorovaikutus?

Vuorovaikutus on yhdessä kokemista, tekemistä ja olemista. Vuorovaikutuksessa ei ole kyse pelkästään puheesta. Siihen kuuluu myös eleet, äänensävyt, ilmeet ja kehonkieli. Jokaisella on tarve olla vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutustaitoja voi kehittää ja ne ovat taitoja, jotka alkavat kehittymään heti syntymästä

Mitä on kommunikointi?

Kommunikointi on tunteiden, ajatusten, mielipiteiden, havaintojen, kokemusten ja odotusten vaihtamista ihmisten välillä. Kommunikointi pohjautuu vuorovaikutukseen ja se tapahtuu yhteisen kielen välityksellä. Kommunikoinnin yleisin muoto on puhe, mutta kommunikoida voi myös muilla keinoilla. Vuorovaikuttamaan ja kommunikoidaan opitaan kanssakäymisessä toisten kanssa

Mitä tarkoittaa AAC?

AAC on lyhenne, joka tulee englannin kielen sanoista **Augmentative, Alternative, Communication**. AAC termiä käytetään kun puhutaan puhetta tukevasta, korvaavasta ja täydentävästä kommunikoinnista

Puhetta tukevalla, täydentävällä ja korvaavalla kommunikoinnilla (AAC) tarkoitetaan viestintää, jossa käytetään esimerkiksi tukiviittomia, kuvia tai blisskieltä.

Kuvilla ja Bliss-symboleilla tapahtuvassa viestinnässä tarvitaan apuvälineitä. Apuväline voi olla kommunikointikansio, kommunikointitaulu, puhelaite tai kommunikointiohjelma

Samoin kuin kaikessa kommunikoinnissa, myös puhetta tukevassa, täydentävässä ja korvaavassa kommunikoinnissa viestintää tapahtuu myös eleiden, kosketuksen ja kehonkielen kautta.

Näiden sanattomien ilmaisukeinojen merkitys voi jopa korostua, ja joillekin ne voivat olla heidän ainoa kommunikointikeinonsa.

Erilaisia kommunikointikeinoja

Olemuskieli

Eleet, ilmeet ja olemuskieli ovat oleellinen osa kommunikointia ja vuorovaikutusta. Joillekin ihmisille olemuskieli on ainoa kieli, jolla he ilmaisevat itseään.

Piirtäminen ja kirjoittaminen

Piirtäminen ja kirjoittaminen toimivat kommunikoinnin tukena niissä tilanteissa, joissa kommunikoinnin apuvälinettä ei ole saatavilla tai apuvälineestä ei löydy tarvittavaa kuvaa tai symbolia.

Kuvat

Kuvat puhetta korvaavana kommunikointina mahdollistavat viestin välittämisen ja vastaanottamisen. Viestintä voi tapahtua yhdellä tai useammalla kuvalla. Samaa asiaa voidaan kuvata erilaisilla kuvilla.

Tukiviittomat

Tukiviittomia käytetään puheen ymmärtämisen ja kielen kehityksen tukena. Tukiviittomia käytettäessä puheesta viitotaan lauseen avainsanat. Esimerkiksi lauseesta "laita sukat jalkaan" viitotaan sana "sukat". Tukiviittomia käytettäessä tärkeintä ei ole se meneekö viittoma oikein, vaan se, että viittomia käytetään.

Kommunikointisovellukset

Kommunikointisovellukset toimivat kommunikoinnin apuvälineinä. Kommunikointisovellus asennetaan yleensä tietokoneeseen tai tablettilaitteeseen.

Qr -koodin kautta pääset
lukemaan aiheesta enemmän

Go talk now - kommunikointisovellus

Oikean kurssin asettaminen

- Oikeanlainen ajattelutapa aloittamisessa on tärkeää: Oleta kyvykkyyttä.
- Kunnioita erilaisia tapoja kommunikoida
- Muista että samanaikaisesti voi viestiä monin eri keinoin, esimerkiksi sanoilla ja näyttämällä
- Ota kommunikoija mukaan sovelluksen ohjelmointia koskeviin päätöksiin
- Mieti tavoitteita ja päämäärää suunnitellessasi sisältöä
- Ole luova
- Sovellus on monipuolinen, vain mielikuvitus on rajana erilaisten käyttötapojen keksimisessä

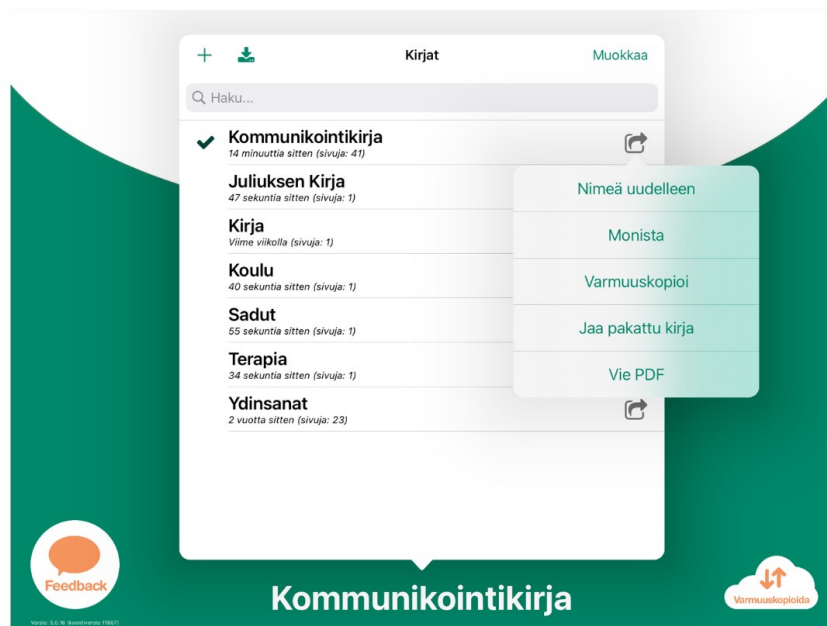
Käytön aloittaminen

- Go Talk Now-sovelluksessa voit luoda kommunikointikirjoja interaktiivisten viestipainikkeiden avulla.
- Voit myös luoda kuvista näkymäsivuja, jossa on viestejä toistavia kosketuspisteitä.
- Näppäimistö sivuille voit kirjoittaa viestejä hyödyntäen ennustavaa sanansyöttöä ja viestin toistoa teksti puheeksi-toiminnon avulla.
- Kotisivun Ohje-painikkeesta löydät käyttöohjeet suomen kielellä.
- Paras tapa oppia käyttämään Go Talk Now -sovellusta on tekemällä itse kommunikointisivuja

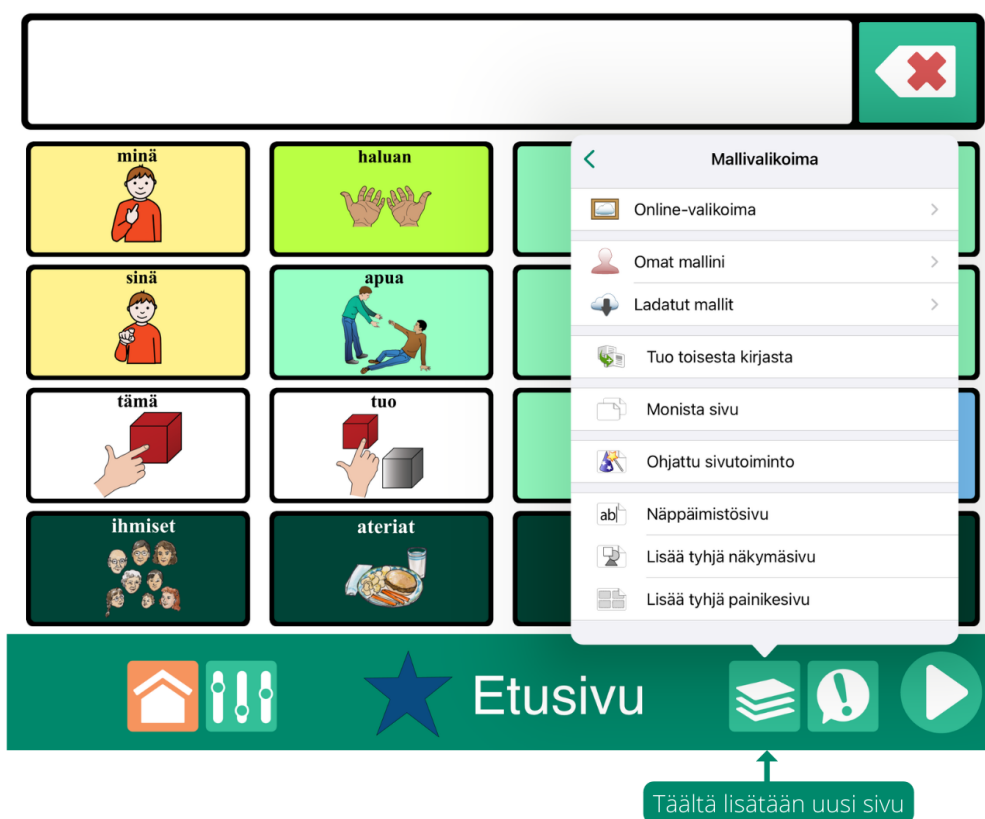
Uuden kirjan luominen

- Sovellukseen voi luoda useita kirjoja
- Kirjavalikkoon pääsee aloitussivun kautta painamalla sivun alareunassa olevaa kirjan nimeä
- Valikossa voi luoda kirjoja, muokata niiden nimiä, ladata ja varmuuskopioida kirjoja
- Uudessa luodussa kirjassa ei ole valmiiksi sisältöä, vaan se on mentävä muokkaustilan kautta itse luomaan.
- Uuden kirjan sivun näkyessä on aloittaessa vain tyhjiä ruutuja

Uuden sivun luominen

Uusi sivu luodaan muokkaustilassa, aloitussivun oikeassa alakulmassa olevaa symbolia painamalla, symbolissa kolme sivua pinossa. Symbolia painamalla aukeaa valikko, josta voit valita minkälaisen uuden sivun haluaa luoda. Sivuvaihtoehtoja on esimerkiksi painikesivu ja näkymäsivu

Painikkeen muokkaaminen

- Painiketta pääset muokkaamaan muokkaustilassa painamalla painiketta jota haluat muokata
- Voit muokata painikkeen tekstiä, kuvaa, kuvan taustaa, painikkeen reunan väriä, painikkeen auditiivisen vihjeen sisältöä ja painikkeen toimintaa.
- Painikkeen kuvana voit käyttää laitteen kuvia, internet haun kuvia, kuvakirjaston kuvia tai esim. tallentaa papunetistä kuvia laitteelle ja hyödyntää niitä

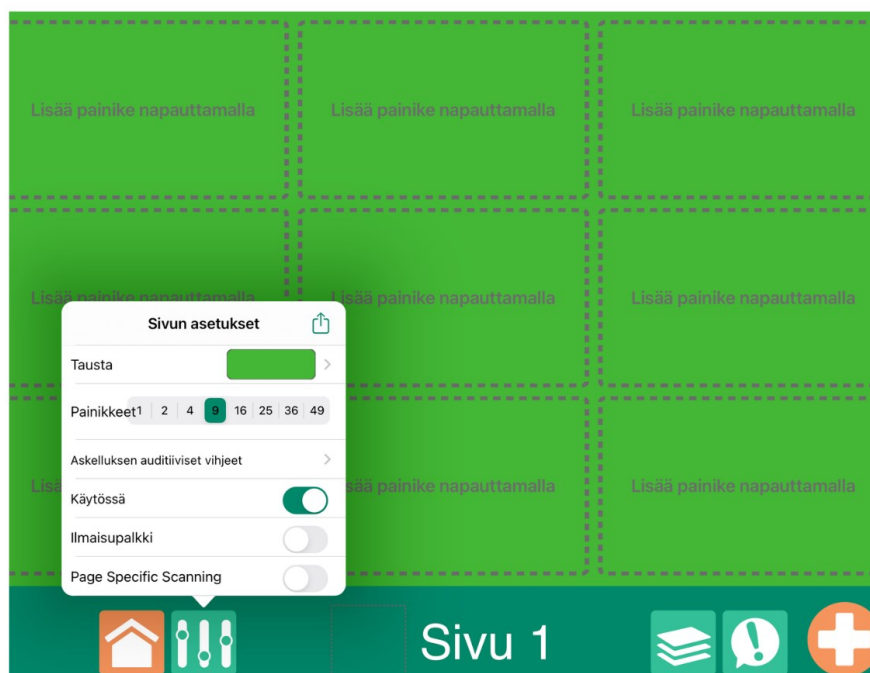
Painikkeen eri toiminnot ja sivun linkitys

- Painikkeelle on mahdollista muokata erilaisia toimintoja. Tällaisia toimintoja on esimerkiksi, teksti puheeksi tai videotiedosto.
- Jos painikkeeseen on laitettu toiminnoksi video, toistaa se sen, painikkeen painamisen jälkeen.
- Sivulle voi myös määrittää eri toimintoja.
 - Esimerkiksi voi määrittää, että toiminnon jälkeen sovellus hyppää painikkeen painamisesta tietylle sivulle.

Sivun asetukset

- Sivun asetuksia säädetään kirjan muokkaustilassa.
- Muokkaustilassa näkyy sivusta myös tyhjät painikkeen paikat, kun taas toimintatilassa näkyy vain jo luodut painikkeet.
- Sivun asetuksissa voidaan muokata:
 - sivun taustaa
 - painikkeiden määrää
 - sivulle voi lisätä ilmaisupalkin viestin ilmaisua varten

Näkymäsivu

- Näkymäsivu luodaan sivun lisäämisvalikosta plus merkistä valitsemalla näkymäsivu.
- Näkymäsivuun lisätään kuva oikeasta alakulmasta.
- Painikkeita lisätään näkymäsivun plus merkistä.
- Painikkeen alueen voi valita venyttämällä sinisen alueen reunoja. Toimintatilassa nämä painikkeet näkyvät läpinäkyvinä.
- Näkymäsivun painikkeeseen voi lisätä toimintoja samoin kuin muissakin sivuissa, voi esimerkiksi tallentaa ääniviestejä tai lisätä teksti puheeksi toiminnon

Susi *Canis lupus*

Labels: lantio, lanne, lapa, säkä, lonkka, reisi, polvi, häntä, sääri, kinner, kinnervarsi, alka, varpaat ja kynnet, kupeet, rinta, kannus, niskä, päälaki, otsa, kuono, kirsu, olkavarsi, eturinta, kyynärpää, kyynärvarsi, ranne, eturinta.

Määritä toiminto tai auditiivinen vihje napauttamalla aluetta

Lisää napautettava alue näkymään napauttamalla tätä

Valitse näkymän taustana käytettävä kuva napauttamalla tätä

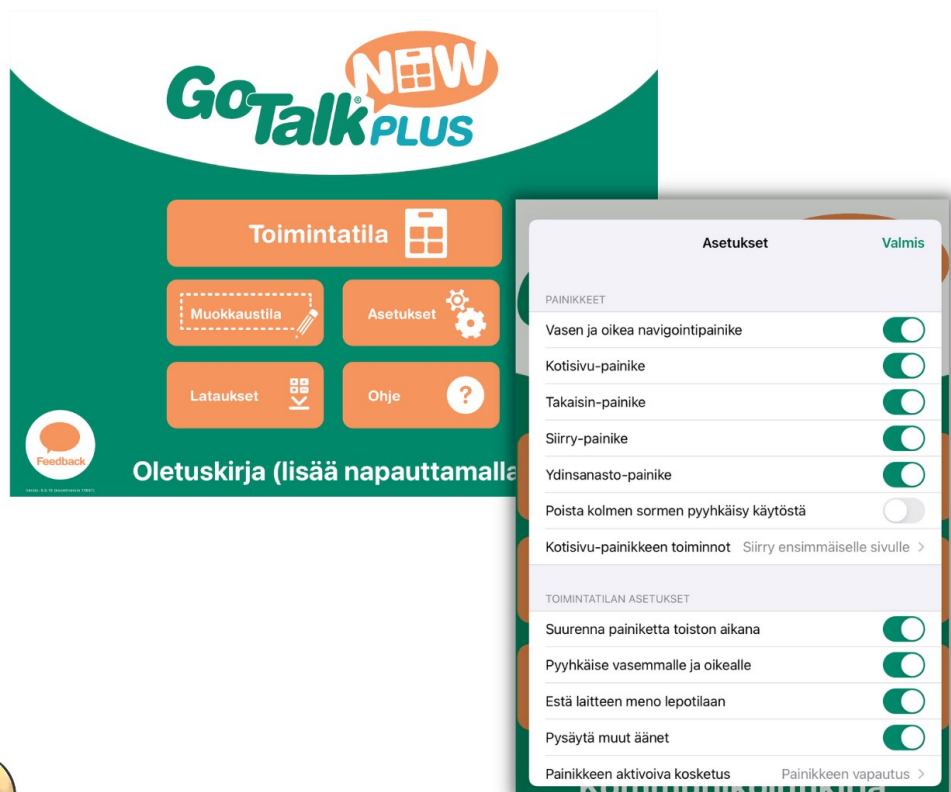
Susi

Video
näkymäsivusta

Asetukset

- Sovelluksen asetukset löytyvät kirjan aloitusnäköymästä.
- Asetuksista pystyy muokkaamaan esimerkiksi painikkeita, toimintatilaa, ilmaisupalkkia, askellusta, testiominaisuuksia ja kieltä.
- Asetuksista voi piilottaa navigointipalkin tai muuttaa kotipainikkeen toimintoja
- Asetuksissa voi myös muuttaa sovelluksen toimintoja esimerkiksi voi estää sovelluksen lepotilaan menemisen

Go talk now

Mallisisältö, esimerkki kirjan sivusta

Sovellukseen pystyy lataamaan online valikoimasta myös valmista sisältöä. Sisältöä löytyy eri kielillä. Omia kirjoja voi myös jakaa toisille. Kuvassa esimerkki miltä kirjan pääsivu voi näyttää. Pääsivulla olevien tummanvihreällä taustalla olevien painikkeiden kautta kirja siirtyy niistä laajemmin kertoviin sisältöihin. Ilmaisupalkkiin voi kerätä sanoja napauttamalla painikkeita kaksi kertaa ja muodostaa näin lauseita. Lauseet toistuvat ilmaisupalkista palkkia painettaessa. Voit kerätä ilmaisupalkkiin sanoja eri sivuilta ja toistaa asian, kun se on valmis

✖

minä	haluan	juoda	stop
sinä	apua	syödä	mene
tämä	tuo	leikkiä	lisää
ihmiset	ateriat	pelit ja leikit	kategoriat

 Etusivu

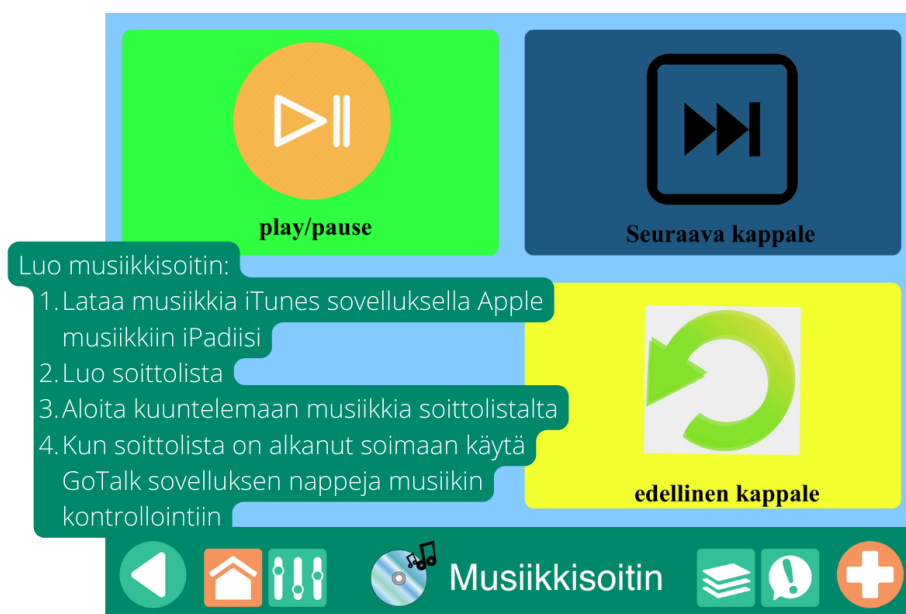
Video
mallisisällöstä

Monia tapoja käyttää Go talk now sovellusta

Go talk now sovellusta voi hyödyntää monella tapaa kommunikoinnin lisäksi:

- syy & seuraus harjoitteluun
- tehtävien vaiheiden harjoitteluun
- lukemisen harjoitteluun
- musiikin kuunteluun: toiminnoista voi lisätä painikkeeseen yhteyden mediasoittimeen
- videoiden katseluun: toiminnoista voi lisätä yhteyden videoon tai url-osoitteeseen

Muita kommunikointisovelluksia

DialoQ Talk

Widgit Go

TalkTablet

Grid for Ipad

Cboard AAC

Tämä kommunikointisovellus on maksuton ja saatavilla Androidille monella eri kielellä mukaan lukien suomenkielellä

Näiden sovellusten lisäksi on olemassa myös muita sovelluksia. Tärkeää olisi löytää se itselle toimivin vaihtoehto. Sopivan sovelluksen löytäminen selviää usein kokeilemalla, apua voi pyytää esimerkiksi apuvälinepalveluista.

Miten kommunikoinnin apuvälineen saa?

Hyödyllisiä sivustoja

Pääset siirtymään suoraan sivustolle Qr -koodista

Tikotuubi

AMME -kuvapankki

Tikoteekki

Papunet

**HUS Tikoteekki: Go talk now -
sovelluksen verkkokurssi**

**Kehitysvammaisten palvelusäätien
tietopankki**

Lähteet

Attainment Company, (2022), *User's Guide*, Haettu 05.09.2022 osoitteesta:

<https://www.attainmentcompany.com/mwdownloads/download/link/id/1306>

Papunet, (2022), *Puhetta tukeva, täydentävä ja korvaava kommunikointi eli AAC*, Haettu 20.08.2022 osoitteesta:

<https://papunet.net/tietoa/puhetta-tukeva-taydentava-ja-korvaava-kommunikointi-eli-aac>

Tikoteekki, (2022), *Puhetta korvaavat keinot*, Haettu 10.09.2022 osoitteesta:

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/tietoa/puhetta-tukevat-keinot/>

Tikoteekkiverkosto, (2022), *Miten kommunikoinnin apuvälineitä saa*, Haettu 1.6.2022

osoitteesta: <https://tikoteekkiverkosto.fi/apuvalinepalvelut/miten-kommunikoinnin-apuvalineita-saa/>

Tikotuubi, (2022) *Ohjeita GoTalk Now kommunikointiohjelman muokkaamiseen iPadissa*, Haettu 01.07.2022 osoitteesta:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PL8Y61hmfMUb17QcDUYNUyjfFq2E9Gjlr8>

KEHITYSVAMMAISTEN
PALVELUSÄÄTIÖ

kvps.fi

#vastuullisuusteko

